

1960 Darbesi Sonrası Yuvarlak Masa Toplantıları: İstişare mi Askerî Vesayet mi?

Firdes TEMİZGÜNEY

Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Erzurum

E-Mail: temizguney@hotmail.com

ORCID ID: 0000-0002-1412-0439

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 15.05.2022 Kabul Tarihi / Accepted: 23.05.2023

ÖZ

TEMİZGÜNEY, Firdes, **1960 Darbesi Sonrası Yuvarlak Masa Toplantıları: İstişare mi Askerî Vesayet mi?**, CTAD, Yıl 19, Sayı 37 (Bahar 2023), s. 107-137.

27 Mayıs 1960 Darbesi ile yönetime el koyan ordu, askerî vesayetin devamı için birtakım tedbirler aldı. 27 Mayıs'ı gerçekleştirenler askerî rejimin meşruiyet krizini aşmak için darbeyi, tehlikeye düşen Atatürk ilke ve inkılaplarını korumak adına yaptıkları iddiasındaydılar. Ülkeyi böyle bir çıkmaza sürükleyen ise siyasiler ve onların iktidar hırslarıydı. Bu nedenle yönetimden alınan Demokrat Parti (DP) kapatıldığı gibi temsilcileri de Yassıada'da yargılandı. Darbe sonrası yapılan Anayasa halk oylamasının sonucu DP'nin halk tabanında hala gücünü koruduğunu, eski seçmen ve taraftarlarının askerî yönetime muhalefet ettiğini gösterdi. Üstelik DP'nin devamı niteliğinde partilerin kurulması, darbeyi gerçekleştirenler için siyasetin dengesini daha da hassaslaştırdı. Tüm bu parametreler dikkate alındığında, darbenin tartışma konusu yapılmaması adına siyasi partilerin seçim kampanyalarını sınırlandırmak ve Yassıada kararlarının toplumda bir infiale sebep olmasını önlemek için alınan tedbirler arasında Yuvarlak Masa Toplantıları önemlidir.

Bu çalışmanın amacı, siyaseti dizginlemek için Millî Birlik Komitesi (MBK)

ile siyasi parti temsilcileri arasında gerçekleşen iştişare görüntüsündeki Yuvarlak Masa Toplantıları'nın mahiyeti hakkında bilgi vermektir. Bu bağlamda toplantıların, askerî vesayetın dayatması, siyaset üzerindeki tahakkümünün bir yansıması olduğu iddiasındadır. Bununla birlikte toplantılar, hem askerî vesayetın devamını sağlayamaya çalışanların hem de siyasi partilerin beklentilerini karşılamaktan uzaktır. Nitekim siyasi şartlar değiştiğinde partilerin nazarında bağlayıcı bir değeri kalmayacaktır. Çalışmada, dönemin basınına bütün ayrıntılarıyla yansıyan toplantılar için gazete ve dergiler önemli kaynaklar olmakla birlikte araştırma eserlerinden de faydalanılacaktır.

Anahtar Kelimeler: 27 Mayıs 1960 Darbesi, Millî Birlik Komitesi, Askerî Vesayet, Siyasi Partiler, Yuvarlak Masa Toplantıları.

ABSTRACT

TEMİZGÜNEY, Firdes, **Round-table Meetings after the 1960 Coup: Consultation or Military Tutelage?**, CTAD, Year 19, Issue 37 (Spring 2023), pp. 107-137.

The military that seized power in the coup of 27 May 1960 took certain measures to ensure the continuation of military tutelage. Those who carried out the May 27, 1960 coup claimed that they conducted the coup in order to protect the endangered principles and reforms of Atatürk, aiming to overcome the legitimacy crisis of the military regime. Those who brought the country to such a stalemate were the politicians and their ambitions for power. Therefore, when the Democratic Party, which was taken from the government, was closed, its representatives also began to be tried in Yassıda. The result of the constitutional referendum held after the coup showed that the Democratic Party still maintained its power at the grass roots level and that its former voters and supporters opposed the military regime. Moreover, the establishment of parties that were considered successors to the Democratic Party made the political balance even more sensitive for those who carried out the coup. Considering all these parameters, Round-table meetings are an important part of the measures taken to limit the election campaigns of political parties in order not to call into question the coup and to prevent the Yassıda decisions from causing public outrage. The aim of this study is to shed light on the nature of the Round Table Meetings, which appeared to be consultative meetings between the National Unity Committee and representatives of political parties with the intention of containing politics. In this context, it is claimed that the meetings were a reflection of the imposition of military tutelage and its dominance over politics. However, the meetings failed to meet the expectations of both those who seek to maintain military tutelage and political parties. Indeed, when political conditions change, the meetings would lose their binding value in the eyes of the parties. In the study,

newspapers and magazines will be important sources for meetings covered with all the details in the press of the period, along with research works.

Keywords: May 27, 1960 Coup, National Unity Committee, Military Tutelage, Political Parties, Round-table Meetings.

Giriş

Türkiye’de çok partili hayata geçiş süreciyle birlikte kurulan ve 1950 seçimleriyle iktidara gelmeyi başaran DP, 27 Mayıs 1960 Darbesi’nden sonra kapatılmıştır. Siyasi iktidarı ele alan askerler, hareketin başına Org. Cemal Gürsel’i getirerek MBK’yı kurmuşlardır. Böylece darbe sonrası gelişen yeni siyasal rejimde MBK etkin güç haline gelmiştir. Bu süreçte eski Demokratlar da Yassıada mahkemelerinde yargılanmaya başlamıştır.¹

Darbe sonrası MBK’nın yanı sıra ordu içinde Silahlı Kuvvetler Birliği (SKB) kurulmuştur. Genel seçimlere gidilerek idarenin sivil iktidara bırakılmasından yana olan MBK’ya alternatif bir örgütlenme ve yeni siyasal düzenin koruyucusu olarak meydana getirilen SKB, 27 Mayıs Darbesi’nin öngördüğü reformlar yerleşik kılınıncaya kadar yönetimin askerlerin elinde olmasını savunmuştur.² MBK içinde de yönetimin sivillere devredilmesini istemeyen bazı gruplar bulunuyordu. Gürsel bunlara gözdağı vermek için öncelikle orduda tasfiyeye girişmiştir. Çeşitli rütbelere sahip askerlerin bir kısmı ordudan atılırken bir kısmı da emekliye sevk edilmiştir.³ Sıra MBK’nın çehresine gelmiş; Gürsel, 13 Kasım’da yine sivil yönetime geçilmesini istemeyen 14 üyeyi komiteden

¹ Yassıada Mahkemesi, MBK tarafından ülkenin yüksek hâkimlerinden seçilmiş dokuz kişilik “Yüksek Adalet Divanı” olarak 14 Ekim 1960’da çalışmalarına başlamıştır. Mahkemenin başkanlığına Salim Başol, başsavcılığına ise Yüksek Soruşturma Kurulu Üyesi Altay Ömer Egesel getirilmiştir. Mahkemede, dönemin Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes, DP’li bakanlar, milletvekilleri, vali ve belediye başkanları gibi bürokratlar yargılanmıştır. Toplam 592 sanık hakkında, 6-7 Eylül, Geyikli, Yeşilhisar ve 28-29 Nisan öğrenci olayları davası, Tahkikat Komisyonu’nun kurulması davası, Radyo davası, Anayasayı ihlal davası, Köpek davası, Bebek davası, Vinileks Şirketi davası, Ali İpar davası, Örtülü Ödenek davası gibi başlıklarla 19 ayrı dava açılmıştır; bk. Nejat Gülen, *Anılarımda 27 Mayıs ve Yassıada*, Kastaş Yayınevi, İstanbul, 2005, s. 133-165.

² Levent Börklüoğlu, “27 Mayıs Askeri Darbesi Sonrasında Ordu İçinde İktidar Mücadelesi: Milli Birlik Komitesi ve Silahlı Kuvvetler Birliği”, *Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt I, Sayı 2, 2017, s. 13.

³ *Akşam*, 4 Ağustos 1960, s. 1.

uzaklaştırmıştır.⁴ Bu gelişme, ordu içerisinde darbe yanlıları ile sivil iktidarı destekleyenler arasındaki görüş ayrılıklarını daha da arttırmıştır.⁵

MBK, birtakım hukuki düzenlemelere de gitmiştir. Halkoyuna sunulacak yeni Anayasayı görüşüp kabul etmek ve seçim kanununu yapmak için 13 Aralık 1960 tarih ve 157 sayılı Kanun ile Kurucu Meclis (KM) kurularak çalışmalarına başlamıştır. KM'nin, MBK ile bu Kanun hükümlerine göre kurulacak Temsilciler Meclisinden (TM) oluşacağı belirtilmiştir. Kanunda ayrıca hem KM hem de TM'nin hukuki statüleri, görevleri ve üyeleri ile ilgili ayrıntılı bilgiler yer almıştır. KM, yeni Anayasa ve seçim yasasını kısa sürede tamamlayarak en geç 29 Ekim 1961'de iktidarı, yeni seçilecek TBMM'ye devredinceye kadar yasama ile yürütme organını denetleme yetkisini, bu yasadaki esaslara göre kullanacaktı.⁶

TM üyelerinin seçimi ise 13 Aralık 1960 tarih ve 158 sayılı Temsilciler Meclisi Seçimi Kanunu'na göre yapılacaktı. Söz konusu Kanuna göre, TM'ye Devlet Başkanı 10, MBK 18, iller 75, Siyasi Parti Temsilcileri: CHP 49, CKMP 25, Barolar 6, Basın 12, Eski Muharipler Birliği 2, esnaf kuruluşları temsilcisi 6, gençlik temsilcisi 1, işçi sendikaları 6, odalar 10, öğretmen kuruluşları 6, tarım kuruluşları 6, üniversiteler 12, yargı organları 12 olmak üzere şahıs, kurum ve kuruluşlar temsilci gönderecekti.⁷ Böylece MBK, Anayasanın hazırlanmasında çoklu katılım sağlayarak hem demokrasi anlayışını vurgulamaya hem de darbenin hukuki yönden meşruiyetini sağlamaya çalışacaktır.

Darbe sonrasında yasaklanan siyasi faaliyetlerin 13 Ocak 1961'de serbest bırakılması, aynı yıl yapılacak seçimler için yeni partilerin kurulmasına olanak vermiştir. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP)'ne ilaveten Yeni Türkiye Partisi (YTP), Adalet Partisi (AP) ve Memleketçi Serbest Partisi (MSP) başta olmak üzere birçok yeni parti kurulmuştur. Her ne kadar DP kapatılmış olsa da bu partinin mirasına merkez sağda CKMP'nin yanı sıra yeni kurulan AP ve YTP'nin sahip çıkacağı düşünülmüştür. Bunlardan özellikle AP, eski Demokratların yakınlarını partiye dâhil ederek bu yakınlığı ön plana çıkarırken YTP de benzer bir yöntem

⁴ Ahmet Yıldız, *İhtilalin İçinden, Anılar, Değerlendirmeler*, Alan Yayıncılık, İstanbul, 2001, s. 208; Dündar Seyhan, *Gölgedeki Adam*, Nurettin Uycan Matbaası, İstanbul, 1966, s. 125-126.

⁵ Ahmet İlyas, "27 Mayıs Askeri Darbesi'nin Sancıları ve Orduda Tasfiyeler 1960-1964", *Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, Cilt XI, Sayı 22, 2016, s. 167-168.

⁶ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Meclis Araştırması Komisyonu Raporu*, Ankara, 2012, s. 286; Firdes Temizgüney, *Üç Devirde Bir Muhalif Fuat Arna*, Hitabevi Yayınları, Ankara, 2019, s. 215-216.

⁷ TC. *Cumhurbaşkanlığı Resmî Gazete*, Sayı 10682, 16 Aralık 1960.

kullanmıştır.⁸ Partilerin seçim faaliyetleriyle beraber Anayasa çalışmaları da yoğunluk kazanmıştır.

KM tarafından hazırlanan Anayasa 27 Mayıs 1961’de Mecliste onaylanmıştır. 9 Temmuz 1961’de halkoyuna sunulmuş, yüzde 61,7 evet oyu ile kabul edilmiştir. Anayasa oylaması sonucunda yüzde 38,3 “hayır” oyu çıkması MBK ve SKB üyelerini yapılacak seçimlerin muhtemel sonuçları hakkında endişeye sevk etmiştir. Bu tarihten sonra siyasi partilerin faaliyetleri daha sıkı denetim altına alınmış; MBK üyeleri partileri ziyaret ederken liderleri de çeşitli defalar toplantıya çağırılmıştır. Bu toplantılar 2-5 Eylül 1961’de yapılacak Yuvarlak Masa Toplantıları’na ön hazırlık olarak değerlendirilmiştir.⁹

Yuvarlak Masa Toplantılarına Zemin Hazırlıkları

27 Mayıs Darbesi’nin ardından Cemal Gürsel, başında bulunduğu MBK tarafından Devlet Başkanı ve Başbakan olarak görevlendirildi.¹⁰ Gürsel’in 5 Ocak 1961’e kadar görevini sürdüreceği olan ilk hükümetinde herhangi bir siyasi parti üyesi yer almıyordu.¹¹ Gürsel, demokratik gelişmelere uygun yeni bir hükümetin kurulabilmesi için istifa etti. 6 Ocak’ta MBK üyesi olmayanlardan altı yeni Bakanıyla birlikte ikinci kez hükümeti kurdu.

27 Mayıs askerî cuntası, demokratik olmayan yöntemlerle DP hükümetini devirip iktidara geldiğinde önemli ölçüde bir meşruiyet sorunuyla karşılaştı. Bu nedenle 27 Mayıs rejimi, darbeye meşruiyet ve aynı zamanda siyasal ve toplumsal destek sağlamak için çeşitli yöntemler kullandı.¹² Anayasa halk oylamasının sonucu DP’nin halk tabanında hala gücünü koruduğunu, eski seçmen ve taraftarlarının askerî yönetime ve dolayısıyla onun kurmuş olduğu yeni anayasal düzene muhalefet ettiğini göstermişti. Üstelik şimdi siyasi yasaklar kalkmış, DP’nin devamı niteliğinde sayılabilecek yeni partiler de kurulmuştu. Bu partiler arasında DP’nin asıl mirasçısının kim olacağı sorusu, siyasetin gündemini oluşturmaya başlamıştı. Varis de oldukça çoktu: AP, YTP, CKMP.

⁸ YTP, Adnan Menderes’i savunan avukatlardan Talat Asal, Burhan ve Orhan Apaydın’ın dışında Menderes’in oğlu Yüksel Menderes’in de partiye katılımını sağlamıştır. Yassıada’da DP’lileri savunan avukatlardan da partiye katılanlar olmuştur; bk. Hüseyin Çavuşoğlu, “Merkez Sağda 27 Mayıs ve 12 Eylül Sonrası Partileşme”, *Balikesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt XII, Sayı 22, 2009, s. 168-169; *Cumhuriyet*, 20 Ağustos 1961, s. 1.

⁹ *Cumhuriyet*, 18 Ağustos 1961, s. 1.

¹⁰ Cemil Koçak, *27 Mayıs Bakanlar Kurulu Tutanakları*, Cilt I, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2010, s. 17-18; Yıldız, *age.*, s. 182.

¹¹ *Yeni İstanbul*, 29 Mayıs 1961, s. 1.

¹² Aziz Kılıç, “27 Mayıs 1960 Darbesine Meşruiyet Kazandırma Çabaları”, *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Cilt X, Sayı 3, 2020, s. 954.

Seçimler sonucunda bu partilerin Meclise girme ihtimali, iktidarı CHP'ye devretmek niyetinde olan bazı MBK üyelerini rahatsız etti.¹³ Nitekim bu durum darbeyi ve bunu gerçekleştiren askerî cuntanın meşruiyetini tartışma konusu yapabiliyordu. Bu sebeple MBK, her ne kadar yönetimi sivillere devretmek için siyasi partilerin faaliyetlerine izin verdiyse de partiler üzerindeki kontrol ve baskılarını giderek arttırdı. Hatta bir adım daha ileri giden Komite açıklamasında, yanlış yolda olduğu düşünülen ve tutumları ülke çıkarlarını zedeleyecek başta AP ve YTP olmak üzere siyasi partilere kapatılmak da dâhil her türlü muamelenin yapılacağı uyarısında bulundu.¹⁴ Söz konusu partilerin en büyük yanlışlığı şüphesiz ki DP'nin devamı niteliğinde bir görüntü vermeleriydi. Bu sebeple özellikle AP'liler başta olmak üzere partililerin tutuklanma haberleri gelmeye başladı. AP Genel Başkan Yardımcısı ve eski Demokrat Mehmet Yorgancıoğlu “AP, DP'nin devamıdır” dediği ve DP dönemini övdüğü için gözüaltına alındı. AP'nin önde gelen idarecilerinden Mehmet Karaoğlu, Daim Kaygan, Osman Kibar ve Ali Kinsizer, DP'yi yeniden canlandırmak, AP'yi DP'nin bir devamı olarak göstermek ve halen Yassıada'da yargılanan eski iktidar idarecilerini yine işbaşına getirmek amacıyla hareket ettikleri iddiasıyla nezaret altına alındılar. İstanbul Zeytinburnu İlçe Teşkilatı'ndan Ahmet Çiftçi, MBK aleyhinde halkı ihtilale teşvik suçundan, İzmir İl Başkanı Mehmet Ali Aytaş DP'yi övdüğü için tutuklandı.¹⁵ Bu tutuklama ve göz altılarının yanı sıra AP ileri gelenleri için de İstanbul Örfi İdare Komutanlığı ve İçişleri Bakanlığınca inceleme başlatıldı. Bununla da yetinilmedi; Gürsel, 14 Temmuz'da AP Genel Başkanı Gümüşpala'ya bir mektup yazarak sert uyarılarda bulundu.¹⁶

¹³ MBK içerisinde darbe sonrası iktidarı sivillere devretmek hususunda görüş ayrılığı çıktı. Bunlardan güçlü bir grup, geçiş sürecinin aşılması adına yönetimin CHP'ye devredilmesinden yanaydı. İktidar DP'nin devamı niteliğindeki partilere bırakılmamalıydı. Bu fikri savunular arasında Fikret Kuytak, Refet Aksoyoğlu ve Ekrem Acuner gibi isimler vardı; bk. Merve Durmuş - Cevdet Kırpık, *Ondörtlerin Tasfiyesinde Cemal Madanoğlu'nun Rolü*, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt XXI, Sayı 42, 2021, s. 373; Seyhan, *age.*, s. 146. Ayrıca ordu üst kademesinin çoğunluğu da CHP'ye teslim edilecek bir iktidarın kendileri için en iyisi olacağına inanıyorlardı; bk. Adnan Çelikoğlu, *Bir Darbeci Subayın Anıları, 27 Mayıs Öncesi ve Sonrası*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2021, s. 171. İnönü kazanırsa, seçim sonuçlarına ve demokrasiye saygı göstereceklerdi; bk. *Babıyar Yalta, Bir Darbeci Subayın Hatıraları* (Yay. Haz. Erhan Çifci), Kronik Kitap, İstanbul, 2020, s. 220. Bu mevcut koşullar nedeniyle 15 Ekim 1961 seçimlerinden sonra CHP'nin iktidara gelmesine kesin gözüyle bakılıyordu; bk. Ümit Cizre, *AP-Ordu İlişkileri, Bir İnkilapın Anatomisi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1993, s. 31.

¹⁴ *Cumhuriyet*, 6 Ağustos 1961, 1, 5.

¹⁵ Halit Kaya, *Adalet Partisi ve Ragıp Gümüşpala (1961–1965)*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkilap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2014, s. 28-29.

¹⁶ Cizre, *age.*, s. 50-51; Kaya, *agt.*, s. 51.

Basında ise gerekirse AP'nin kapatılacağına dair haberler yer aldı.¹⁷ Bir nevi AP'ye aba altından sopa gösterilirken siyasetin rayından çıkmasına müsaade edilmeyeceğinin de sinyalleri verildi. Ancak AP'nin bu baskılara direneceği anlaşılıyordu. Zira parti için başlatılan incelemeler devam ederken Gümüşpala'nın "AP'nin partileriüstü bir Cumhurbaşkanı istediği" yönündeki açıklaması gündeme bomba gibi düştü. Bu açıklamanın MBK'nın hoşuna gitmeyeceği ortadaydı. Her ne kadar siyaset sivil idareye bırakılmak istenilse de bu, başında ordu mensubu olarak Gürsel'in bulunduğu ve askerî vesayetin devam edeceği bir yönetimden öteye geçmemeliydi. Bunun için de gerekli önlemler alınmalı, darbenin meşruiyeti sağlanmalıydı.

Diğer taraftan partilerin yakında yapılacak seçimlerde propaganda başta olmak üzere sergileyecekleri tutum, Yassıda yargılamaları devam ettiği için MBK tarafından çok önemseniyordu. MBK, seçimlerin siyaseti daha da gerginleştireceğini, partiler arası rekabetin artmasına sebep olacağını düşünüyordu. MBK'ya göre özellikle DP'nin mirasçıları olarak görülen AP, YTP ve CKMP arasında miras kavgasının baş göstermesi an meselesiydi; tedbirli davranılmalı ve partilerin o günkü davranışları kontrol altına alınmalıydı.¹⁸ Bunu sağlamak için daha önce ilan edilen sıkıyönetim, seçimler sırasında huzursuzluğa neden olur itirazlarına rağmen üç ay daha uzatıldı.¹⁹ Yine seçim propagandalarında 27 Mayıs Darbesi'nin yorum veya eleştiriye açılmamasının sağlanması gerekiyordu. İşte bunun için daha önce hazırlanan seçim kanununda partilerin propaganda hususlarına dair bir takım değişikliklere gidilmesi gündeme geldi, hatta Bakanlar Kurulu adına "Seçim Propagandasını Kısıtlayan Kanun Tasarısı" ismiyle bir taslak metin hazırlandı. Buna göre, seçim propagandası süresince şahısların, siyasi partilerin ve geçmiş iktidarların 6 Ocak 1961'den önceki icraat ve hareketleri hedef alınarak lehte veya aleyhte her türlü propaganda yapılması yasaklanacaktı. Buna uymayanlara ise üç aydan bir seneye kadar hapis ve bin liradan beş bin liraya kadar para cezası verilecekti. 23 Ağustos'ta Meclis gündemine gelmesi beklenen değişiklik, siyasi partiler tarafından demokrasiye aykırı bulunarak büyük tepkiyle karşılandı. Öyle ki CKMP lideri Osman Bölükbaşı, seçim propagandasını daraltan bu kanun tasarısının Meclisten geçmesi halinde diğer arkadaşları ile birlikte TM'den istifa edeceğini açıkladı. Partilerin muhalefeti karşısında ilginç bir yaklaşım da MBK

¹⁷ *Cumhuriyet*, 8 Ağustos 1961, s. 1, 5.

¹⁸ Işıl Tuna, "27 Mayıs'ın Gölgesinde Demokrasiye Dönüş: 15 Ekim 1961 Genel Seçimleri", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt XX, Sayı 40, 2020, s. 232.

¹⁹ *Milliyet*, 17 Ağustos 1961, s. 1.

tarafından sergilendi; kanun tasarısı ile bir ilgisinin olmadığını belirttiği gibi reddine yönelik de yeşil ışık yaktı.²⁰

Hem partilerin hem de MBK'nın bu tavrı karşısında söz konusu tasarının geri çekilmesine karar verildi.²¹ MBK'nın böyle bir tutum sergilemesinde; sivil yönetimin temsilcisi siyasi partilere zaten kısa bir süre sonra yapılacak olan Yuvarlak Masa Toplantıları'nda isteklerini kabul ettireceklerinin bilinci, öncesinde herhangi bir tepki yaratmama düşüncesi yön vermiş olabilir. Buna karşılık seçim propaganda süresi yirmi bir günle sınırlandırıldı. MBK da Yassıda kararlarının seçim propagandası başlamadan önce uygulanacağını belirtti.

Yuvarlak Masa Ön Hazırlık Toplantıları

Yuvarlak Masa Toplantıları'nı,²² siyasi güçler arasındaki iktidar mücadelesini demokratik düşünce etrafında, karşılıklı anlayış ve müsamaha içinde gerçekleştirmek adına müşterek şartların belirlenmesi ve bu şartlara uyma noktasında verilen taahhütler şeklinde nitelendirmek mümkündür.²³ KM'nin seçim tarihini 15 Ekim olarak kararlaştırmasından sonra MBK üyeleri siyasal parti lider ve temsilcileriyle görüşmeler yapmaya başladı. MBK üyeleri, seçim propagandası süresince partilerin uymasını istedikleri kuralları bu buluşmalarda belirtti. Ön hazırlık toplantıları olarak nitelendirilebilecek görüşmeler 17 Ağustos'ta başlayıp 31 Ağustos'a kadar devam etti.

²⁰ *Cumhuriyet*, 19 Ağustos 1961, s. 1, 5.

²¹ *Milliyet*, 21 Ağustos 1961, s. 1.

²² Yuvarlak Masa Toplantı tutanakları ile ilgili bilgi için bk. Yılmaz Yıldırım, *Millî Birlik Komitesi ve Siyasi Partiler Yuvarlak Masa Toplantısı Zabıtları*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2021.

²³ Özetlenen bu tanımlama, 2-5 Eylül 1961 tarihinde gerçekleşen Yuvarlak Masa Toplantıları'nın hemen öncesinde Bahri Savcı tarafından yapılmıştır. Darbe sonrası KM'de Üniversite Temsilcisi ve 1961 Anayasası'nı hazırlayan komisyonda bulunan Savcı, Yuvarlak Masa Toplantıları gündeme geldiğinde, öğretim üyesi olduğu Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinde konuyla ilgili bir seminer vermiştir. Öncelikle 27 Mayıs Darbesi'ni değerlendiren Savcı, Yuvarlak Masa'ya gidilen süreç, toplantıların faydası ve etkisi, muhtevası ve nedenleri üzerinde durmuştur. Savcı'ya göre "Yuvarlak Masa" Türk siyasi tarihinde öncesinde de var olan bir kavramdır. Bu bağlamda Sened-i İttifak ve Tanzimat Fermanı birer Yuvarlak Masa Toplantısı'nın sonucudur. Bununla birlikte Yuvarlak Masa Toplantıları, hukuk normlarının bağlayıcılığına sahip olmamasına rağmen siyasi ve sosyal ihtiyaçların gerekli kıldığı bir düzenin unsurlarını ihtiva etmektedir. Yuvarlak Masa'ya dönemin iki siyasal gücü taraf olmuştur. Bunlardan biri, darbe sonrası siyasi gücü elinde bulunduran MBK diğeri de seçimler sonrası siyasete yön verecek olan siyasi partiler. Bu iki unsur arasında gerçekleşen Yuvarlak Masa Toplantıları'nın hukuki bir dayanağı yoktur; bk. Bahri Savcı, "Aktüel Olaylar: Yuvarlak Masa", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt XVI, Sayı 3, 1961, s. 113.

Yuvarlak Masa Toplantıları'na davet ilk olarak İstanbul'da çıkan on bir gazete²⁴ tarafından yapılmıştır. Söz konusu gazeteler, "Teklif Ediyoruz" başlığı altında, "*milletin yarınki hayatına yön vermekle birinci derecede görevli olan siyasi partilere*" şu çağrıda bulunmuşlardır:²⁵

"Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni baştan ve demokratik esaslara göre kurulmakta olduğu bugünlerde, demokratik hayatın temel şartı olan çok partili rejimin bundan böyle tehlikeye düşmemesi için, siyasi partileri Sayın Devlet Başkanı'nın riyasetinde bir Yuvarlak Masa etrafında toplanarak şu hususta mutabık kalmaya ve bunu millete ilan etmeye davet ediyoruz."

Gazetelerin siyasi partilerden beklentisi; Atatürk devrimlerine ve yeni Anayasaya bağlı kalınmasını, eski Demokratların mahkûmiyetleri ile ilgili taviz verilmemesini, Yassıada kararlarının kabulü ve ileride bu kararlar hakkında herhangi bir itirazda bulunmayacaklarını taahhüt etmeleridir. Söz konusu gazetelere göre bu taahhütler kısa sürede demokratik rejime kavuşmak için gerekli olan *güvenlik* havasını yaratacaktır. Basın mensupları, özellikle tutumundan endişe duydukları yeni kurulan partilerin davranışlarının inkılapların ve rejimin devamı açısından tehlikeli olduğunu düşündükleri için partilerin bir araya gelmesini istemişlerdi.²⁶ Bu teklif, başta Gürsel olmak üzere MBK üyeleri ve siyasi çevrelerde de olumlu karşılandı.²⁷ Böylece Yuvarlak Masa Toplantıları'nın hazırlıkları için çalışmalar başladı.

Yuvarlak Masa Toplantıları'nın hemen öncesinde MBK'dan seçilecek bir heyet ile parti ileri gelenlerinin katılımıyla ön hazırlık toplantıları yapılmasına karar verilmiştir. 14 Temmuz tarihinde MBK temsilcilerinin, seçimlerde izlenecek yol konusunda parti liderleri ile toplantı yapacağı duyurulmuş,²⁸ konuyla ilgili açıklama MBK Üyesi Mucip Ataklı tarafından yapılmıştır.²⁹ Bu açıklamanın ardından hazırlık toplantıları için MBK bünyesinde bir alt komisyon oluşturulmuştur. Komisyon içinde MBK'dan Suphi Gürsoytrak, Rafet Aksoylu, Osman Köksal, Ekrem Acuner, Ahmet Yıldız, Kadri Kaplan gibi isimler yer almıştır.

Komisyonun toplantı ile ilgili çalışmaları devam ederken dönemin önemli yayın organlarından Akis dergisi MBK'nın yapılacak toplantılara taraftar

²⁴ Bu gazeteler; Akşam, Cumhuriyet, Dünya, Havadis, Hürriyet, Hür Vatan, Milliyet, Tanin, Tercüman, Vatan, Yeni İstanbul.

²⁵ *Milliyet*, 28 Nisan 1961, s. 1.

²⁶ *Forum*, "Partiler ve Yuvarlak Masa", Cilt XIV, Sayı 179, 15 Eylül 1961, s. 1.

²⁷ *Milliyet*, 29 Nisan 1961, s. 1, 5.

²⁸ *Milliyet*, 14 Temmuz 1961, s. 1, 5.

²⁹ *Cumhuriyet*, 6 Ağustos 1961, s. 1, 5.

olduğunu, hatta bu toplantılara fazla bel bağladığını sayfalarına taşımıştı. Dergiye göre MBK'nın kapalı kapılar ardında karar verdiği ve bu kadar önem atfettiği toplantıların hazırlıksız yapılması mümkün değildi.³⁰ Nitekim Komisyon, parti temsilcileri ile ön hazırlık mahiyetindeki görüşmelere çok geçmeden 17 Ağustos tarihinde başladı. Komisyonun görünürdeki amacı, parti genel sekreter ve liderleri ile bir araya gelerek ülkenin genel meselelerini partiler açısından görüşmek, Yuvarlak Masa Toplantıları'nın gündemini belirlemek için partilerin fikirlerini almaktı. Nitekim kısa bir süre sonra genel seçimler yapılacaktı. Seçimler öncesinde partilerin nasıl bir propaganda yapacakları MBK tarafından önemseniyordu. Bununla ilgili olarak bir dizi düzenleme yapılmaya başlanılmış, bir taraftan parti temsilcileri ile görüşmeler gerçekleştirilirken diğer taraftan da seçim propagandalarını sınırlandırmaya yönelik bir kanun tasarısı gündeme alınmıştı.

Komisyon üyelerinin 17 Ağustos'ta görüşmelere başladığı ilk isim CHP Genel Başkanı İsmet İnönü olmuştur. Davet üzerine Komiteye gelen ve komisyon üyeleri ile görüşen İnönü, ülkede siyasi ve genel durumla ilgili düşüncelerini belirtmiştir. 18 Ağustos'ta ise CHP Genel Sekreteri İsmail Rüştü Aksal, AP Genel Başkanı Gümüşpala ve Genel Sekreteri Şinasi Osma, YTP Genel Başkanı Ekrem Alican, CKMP Genel Başkanı Osman Bölükbaşı rahatsız olduğunu belirttiği için parti adına Seyfi Öztürk ile görüşmeler gerçekleşmiştir.³¹ Aynı gün açıklamada bulunan Gürsel, Yuvarlak Masa Toplantısı'nın haftaya yapılabileceği sinyallerini vermiştir.³²

Gürsel'in açıklamasına rağmen ön hazırlık toplantıları hemen tamamlanamamıştır. Bu gecikmenin yaşanmasında; parti temsilcileri ile komisyon üyelerinin toplantılara bakış açılarından kaynaklanan farklılıkların yanı sıra partiler arası gerginlikler de etkili olmuştur. CKMP Genel Başkanı Bölükbaşı'nın hastalığını öne sürerek görüşmelere katılmaması ve yerine diğer parti temsilcilerini göndermesi, MBK'nın tepkisini çekerken görüşme konusundaki ısrarlarına devam etmiştir.³³ Bir diğer husus da partilerin kendi aralarındaki çekişmelerdir. YTP Genel Başkanı Alican yaptığı bir açıklamasında, Yuvarlak Masa Toplantısı'na göndermede bulunarak bu masada alınacak kararların samimiyet ve ciddiyetle tatbik edileceği hususundaki endişelerini dile getirmiş, CHP'yi işaret etmiştir.³⁴ CHP'yi samimiyetsizlikle suçlayan Alican'ın

³⁰ *Akis*, Cilt XXII, Sayı 372, 14 Ağustos 1961, s. 22.

³¹ *Cumhuriyet*, 18 Ağustos 1961, s. 1, 5.

³² *Hürriyet*, 19 Ağustos 1961, s. 1.

³³ *Milliyet*, 19 Ağustos 1961, s. 1.

³⁴ *Milliyet*, 20 Ağustos 1961, s. 1.

açıklamaları, yapılacak toplantının ruhuna aykırı olmakla birlikte siyasi partiler tarafından verilecek sözlerin, daha şimdiden yerine getirilemez olduğunu da göstermiştir. Bu durum Yuvarlak Masa Toplantıları'nda alınacak kararlara parti liderleri uymazlarsa nasıl bir tavır takınılacağı sorusunu akıllara getirmiştir. Sorunun muhatabı Gürsel'in cevabı nettir: *"Böyle bir Yuvarlak Masa Toplantısı yapmam ki ben. Her şey hazırlanır, anlaşılır, ondan sonra yaparım."*³⁵ Bu cevap, toplantı kararlarının istişare görüntüsü altında bir dayatmadan öte olmadığını göstermiştir. Bu arada devam eden Yassıada yargılamaları ile ilgili MBK tarafından bir bildiri yayınlanmış, Yüksek Adalet Divanı'na etki edecek her türlü konuşma ve yayın yasağı getirilmiştir.

Yuvarlak Masa ön hazırlık toplantıları Ağustos ayı sonuna kadar sürmüştür. Alt Komisyon, 22 Ağustos'ta Memleketçi Serbest Parti Genel Başkanı Enver Adakan ve Sekreteri Esat Çağa ile görüşmeler yapmıştır. Aynı gün AP ve YTP ileri gelenleri ile bir araya gelen MBK üyeleri, bundan sonra yapılacak toplantılara tüm basın mensuplarını da davet etmiştir.³⁶ Böylece MBK Alt Komisyonu tarafından yapılan ön hazırlık toplantılarının temas bileşenleri giderek artmıştır. Nitekim komisyon üyeleri Yuvarlak Masa Toplantısı'nın gündemini belirlemek için siyasi parti temsilcileri dışında sık sık basın mensuplarıyla bir araya geldiği gibi üniversite çevreleriyle de görüşmeler yapmıştır. Ancak bu durum bazı gazeteciler tarafından eleştirilmiştir. Cumhuriyet gazetesi yazarı Ecvet Güresin, *Ankara Notları* başlığı ile kaleme aldığı yazısında, farklı görüşlere yer verilerek daha isabetli kararların alınabileceği düşüncesi ile toplantı için yapılan temas hududunun giderek genişletildiğini belirtirken sadece siyasetle ilgili bir konuda *"temas hudutlarını genişlettikçe bir neticeye varmak yahut hakikate yaklaşmak imkânı artar mı eksilir mi?... Ayrıca hudut nereye kadar genişletilebilir veya genişletilmelidir"* sorularıyla bunun gerekliliğini sorguluyordu.³⁷ Güresin'e göre mademki siyasi partiler haricinde diğer müesseselerle de memleket meseleleri görüşülüyor, o halde Barolar, Odalar ve çeşitli meslek gruplarıyla da temaslarda bulunmak gerekmez miydi? Çok seslilik sonuç almayı zorlaştırabilirdi. Güresin'in ifadeleri dönem içinde cesur bulunsa da eksik noktalar barındırıyordu. Zira MBK, görünürde tam da bu çok sesliliğe ihtiyaç duyuyordu. 27 Mayıs Darbesi'ni toplumsal desteği oldukça zayıf ve meşru olmayan basit bir hükümet darbesi görünümünden, sözde her türlü görüşe açık çoklu katılımcı ve sivil temsiliyetine önem veren bir görünüme taşımak istiyordu. Bunun için de Alt Komisyon hem Ankara ve İstanbul

³⁵ *Akis*, Cilt XXII, Sayı 373, 21 Ağustos 1961, s. 6.

³⁶ *Cumhuriyet*, 22 Ağustos 1961, s. 1, 5.

³⁷ Ecvet Güresin, "Ankara Notları", *Cumhuriyet*, 23 Ağustos 1961, s. 1, 5.

Üniversitelerinden öğretim üyeleri hem de basın mensuplarıyla bir araya gelmiştir.

Ön hazırlık toplantılarına devam edilirken artık Yuvarlak Masa Toplantıları'nın gündemi ve tarihi de netleşmeye başlamıştır. Gürsel, 24 Ağustos'ta CHP Genel Başkanı İnönü ve Sekreteri Aksal'la görüşükten sonra toplantı tarihini 2 Eylül olarak açıklamıştır.³⁸ Toplantının gündemine dair açıklama ise MBK Alt Komisyon üyesi Sezai Okan'dan gelmiştir. Okan, üniversite ve basın çevreleriyle yapılan görüşmelerde fikir alış verişinde bulduklarını ve siyasi liderlerden neler istenileceğini tespitiye çalıştıklarını belirttikten sonra *"ihtilalin getirmesi lazım gelen rejim ve rejim teminatı için akla gelecek her hususun"* toplantının gündeminde olacağını ifade etmiştir.³⁹

Yuvarlak Masa Toplantıları öncesi Gürsel'in görüştüğü bir diğer isim Bölükbaşı olmuştur. Rahatsızlığını öne sürerek hazırlık toplantılarına katılmayan Bölükbaşı'nın, Gürsel'le görüşme sonrası gazetecilere yaptığı açıklamada *"memleket meselelerini görüştük"* dese de⁴⁰ Yuvarlak Masa Toplantıları konusundaki mesafeli duruşu devam edecektir. Gürsel ise görüşmelerini Gümüşpala ve Adakan ile sürdürecektir.⁴¹

MBK Alt Komisyonu'nun toplantıyla ilgili çalışmaları bitmek üzereydi. Yaptıkları ön hazırlıkla ilgili hem MBK hem de Bakanlar Kurulunu bilgilendiren Komisyon, iki aşamada gerçekleşecek toplantıların ilki için 31 Ağustos'ta parti genel sekreterleri ile bir araya gelecektir.

Yuvarlak Masa Toplantıları

Alt Komisyon, siyasi parti temsilcileri, basın ve üniversite çevreleriyle yaptığı ön hazırlık toplantılarını Ağustos sonunda tamamlamıştır. Ardından iki aşamada gerçekleşecek toplantılardan ilkinin partilerin genel sekreterleri ile 31 Ağustos-3 Eylül 1961 tarihleri arasında yapılacağı duyurulmuştur. Bunun için MBK tarafından siyasi partilere gönderilen mektupta, Yuvarlak Masa Toplantısı'nın genel sekreterler seviyesindeki ön toplantısının 31 Ağustos Perşembe günü Mecliste yapılacağı belirtilmiştir.⁴² Toplantılara MBK üyeleri ile parti genel sekreterleri başkanlığında dörder kişilik parti heyetleri katılacaktı. 31 Ağustos'ta

³⁸ *Milliyet*, 24 Ağustos 1961, s. 1.

³⁹ *Cumhuriyet*, 24 Ağustos 1961, s. 1, 5.

⁴⁰ *Milliyet*, 27 Ağustos 1961, s. 7.

⁴¹ *Cumhuriyet*, 30 Ağustos 1961, s. 1, 7.

⁴² Aynı yer.

başlayan görüşmelerde MBK ve seçime katılacak siyasi parti temsilcileri⁴³ yer almıştır:⁴⁴ MBK adına;⁴⁵ Suphi Gürsoytrak, Refet Aksoylu, Osman Köksal, Ekrem Acuner, Ahmet Yıldız, Kadri Kaplan, Sezai Okan, Kâmil Karavelioğlu; CHP'den: İsmail Rüştü Aksal, Ferit Melen, Turhan Feyzioğlu, Emin Paksüt; AP'den: Şinasi Osma, Cevdet Perin, Kamuran Evliyaoğlu, Kâmil Tekerek; YTP'den: İrfan Aksu, Ertuğrul Alatlı, Celal Cündoğlu, Esat Eğilmez; CKMP'den: Abdülhak Kemal Yörük, Fuat Arna, Seyfi Öztürk, Mustafa Kepir; MSP'den Esat Çağa, Naci Bozkurt, Zafer Tanyolaç, Süleyman Vaner katılmıştır.

Toplantılar devam ederken yaşanan gelişmeler MBK'nın özellikle DP'nin devamı olarak gördüğü partiler konusundaki şüphelerini doğrular nitelikteydi. AP ve YTP, eski Demokratların yakınlarını partilerine dâhil ederek DP'nin oylarına aday olduklarını gösteriyorlardı. Bunlardan en ses getireni şüphesiz ki Adnan Menderes'in oğlu Yüksel Menderes'in YTP'ye katılması olmuştur. Bu hamleyle karşılık YTP'nin en büyük rakibi AP'nin ise DP oylarının diğer partilere kaymasını önlemek için *aday avına* çıktığı şeklindeki haberler dönemin basınına yansımıştır.⁴⁶ Daha yargılamalar devam ederken eski Demokrat yakınlarına gösterilen bu ilgi rejimin istismarı, eski dönemi geri getirme çabası olarak algılanmıştır. Bu gelişmeler Yuvarlak Masa Toplantıları'nı daha önemli kılarken askerî vesayetin siyasetten beklentilerini de netleştirmiştir.

Büyük Millet Meclisinin MBK'ya ayrılan üçüncü katındaki Bütçe Salonu'nda gerçekleşen genel sekreterler düzeyindeki *Alt Kademe Toplantısı* 31 Ağustos saat 15.15'de MBK üyesi Ekrem Acuner'in başkanlığında ve onun açılış konuşmasıyla başlamıştır. Ardından Ahmet Yıldız, siyasi partilerden ülkenin kaderinin tayininde gerekli siyasi atmosferi en iyi şekilde yaratacak olgunlukla hareket etmelerini, seçimlerin her türlü şüpheden uzak ve özgür ortamda gerçekleşmesini istediklerine dair konuşma yapmıştır. Yıldız'ın konuşması siyasi partileri uyarı niteliğindedi; geçmişte acı tecrübeler yaşanmıştı. Rejimin selameti için siyasi partiler, Yuvarlak Masa Toplantısı'ndan sonra yayınlanacak deklarasyonu siyasi bir ahitname olarak kabul etmeli, sadece seçim döneminde

⁴³ MBK seçimlere katılacak parti temsilcileri ile toplantı yapacaktı. Seçim Kanunu'na göre bir partinin seçime katılabilmesi için on beş ilde teşkilatlanmış olması gerekiyordu. MSP on beş ilde teşkilatlanamadığı için seçimlere girmemesine rağmen temsilcilerinin toplantılara katılımları sağlanırken aynı dönemde kurulan Sosyalist Türkiye İşçi Partisi'nin toplantılara davet edilmemesi dikkat çekmektedir.

⁴⁴ *Milliyet*, 1 Eylül 1961, s. 1; *Cumhuriyet*, 31 Ağustos 1961, s. 1, 5.

⁴⁵ MBK adına toplantıya katılanların isimleri *Cumhuriyet* gazetesinin 1 Eylül tarihli sayısında, Kâmil Karavelioğlu, Suphi Gürsoytrak, Refet Aksoylu, Ekrem Acuner, Ahmet Yıldız, Sezai Okan, Osman Köksal, Sami Küçük ve Mustafa Kaplan şeklinde verilmiştir.

⁴⁶ *Cumhuriyet*, 1 Eylül 1961, s. 1, 5.

değil seçimlerden sonra da davranışlarına bu çerçevede yön vermeliydiler. Yıldız, konuşmasından sonra toplantı gündemini okumuştur:⁴⁷

“1. Meşruluğunu kaybetmiş olan bir iktidara karşı yapılan 27 Mayıs Darbesi'nin, siyasi maksatlarla istismar edilmemesi.

2. Devrimlerin politik istismara konu edilmemesi.

3. Din konusunun hiçbir suret ve maksatla istismar edilmemesi.

4. Yassıada muhakemeleri ve sonuçlarının politik tartışmaların dışında tutulması.

5. Ülke için hayati önem taşıyan orman davasının hiçbir suretle politik maksatlarla istismar edilmemesi.

6. Bugünkü yönetimin tarafsız ve tamamen dürüst ve serbest bir şekilde yapılmasını temin edeceği seçimlerin meşruluğu ve hukukiliğini gölgeleyecek tartışmalardan sakınılması.

7. İdari mekanizmanın istikrarı, devamlılığı ve tarafsızlığı prensibinin daima korunması ve parti teşkilatları tarafından hiçbir suretle idari mekanizmaya baskı ve müdahalede bulunulmaması.

8. Millî birlik ruh ve şuuru içinde her türlü bölgecilik, kin ve garez gibi yıkıcı cereyanlara karşı ortak bir cephe kurulması.

9. Millet huzurunda açıklanan müşterek deklarasyonun ihtiva ettiği ilkelerin bütün siyasi parti kademeleri ve mensuplarınca benimsenmesi ve uygulanması.

10. Ocak ve bucaklarda parti teşkilatlarının yeniden ihyasının daha bir süre faydalı olamayacağına dair müşterek inancın teyidi.

11. Seçim sonrası siyasi tansiyonun memleket menfaatlerini zedelememesi için siyasi partilerin müşterek bir anlayış içinde bulduklarını teyit etmeleri.

12. Millî bir hüviyet almış bulunan dış politikanın partiler arası tartışmalara konu yapılmaması.”

Görüldüğü gibi, toplantı gündemi, darbeyi gerçekleştirenlerin siyasi partilere nasıl hareket etmeleri gerektiği yönünde verdikleri talimattan öteye gitmezken, en büyük beklenti on yıllık DP iktidarını tarihten silmekti. Kendilerini *demokrasinin kurtarıcısı* olarak görenlerin ilk şartı da 27 Mayıs Darbesi'nin tartışma konusu yapılmamasıydı. 27 Mayıs Darbesi'ni gerçekleştirenler askerî rejimin meşruiyet krizini aşmak için darbeyi, tehlikeye düşen Atatürk ilke ve inkılaplarını korumak adına yaptıkları iddiasındaydılar.⁴⁸ Anayasa ile perçinlemeye çalıştıkları yeni siyasi düzenin tehlikeye düşmemesi için gerekli önlemler alınmalıydı. İşte Yuvarlak Masa Toplantıları bu amaca hizmet

⁴⁷ Aynı yer.

⁴⁸ Kılıç, agm., s. 954.

etmeliydi. Türk demokrasisi bir kırılma noktası yaşamıştı. Üstelik toplumun tamamında destek bulamayan darbe, Yassıada kararlarıyla büyük bir çıkmaza sürüklenebilirdi. Bu sebeple Yassıada kararlarına yönelik tepkiler, MBK'nın üzerinde hassasiyetle durduğu konuların başında gelmiştir. Siyasi partilerin de seçim kampanyaları boyunca bu konuda dikkatli davranmaları istenilmiştir.

Stenolar ve ses kayıt makineleri tarafından kaydedilen hazırlık toplantısına 1 Eylül'de devam edilmiştir. Toplantının ikinci gününde söz konusu maddelerin müzakeresine geçilmiştir. Ancak ikinci günkü toplantıya siyasi sükûneti sağlaması istenilen partiler arasındaki gerginlikler damga vurmuştur. Maddelerin müzakeresi sırasında AP, YTP ile CHP temsilcileri arasında münakaşalar olmuştur. CHP, darbeyi kendi lehlerine yapılmış gibi göstermekle itham edilmiş, onlar da yeni kurulan bu partileri kin ve nifak tohumları saçmakla, eski partilere husumet beslemekle suçlamışlardır.⁴⁹ Toplantıya katılan MSP temsilcileri ise ilginç bir tez ileri sürerek seçimlerden evvel her partinin ne kadar milletvekili çıkarabileceğinin tespitini, buna göre bir koalisyon kabinesi kurulmasını istemişlerdir. Bu tez diğer partililer ve MBK üyeleri tarafından makul görülmemiştir. MSP temsilcileri tekliflerinin kabul edilmemesi üzerine toplantıdan ayrılırken, Yuvarlak Masa Toplantısı'ndan ümitli olmadıklarını ifade etmişlerdir. CKMP temsilcileri gazetecilerin “*Yuvarlak Masa Toplantısından ümitli misiniz?*” şeklindeki sorusuna “*benüz daha vakit erken*” diye cevap vermişlerdir.⁵⁰ YTP temsilcileri herhangi bir açıklama yapmazken AP'liler ise müzakerelerden memnun kaldıklarını ve iyimser olduklarını belirtmişlerdir.

Sabah saatlerinde başlayan toplantı öğleden sonra da devam etmiştir. Görüşmeler neticesinde siyasi partilerden Mustafa Kepir (CKMP), Cevdet Perin (AP), Ertuğrul Alatlı (YTP), Zafer Tanyolaç (MSP), Emin Paksüt (CHP) ve MBK'dan Sami Küçük, Sezai Okan, Refet Aksoylu'dan oluşan bir *Redaksiyon Komitesi* kurulmuştur. Bu arada CKMP ile AP, komünizm mevzusunda bütün partilerin bir cephe teşkil etmesi şeklinde gündeme bir madde daha eklenmesini teklif etmişlerdir. Bu talebin partiler ve MBK üyeleri tarafından kabul

⁴⁹ Temizgüney, *age.*, s. 235; Sadettin Bilgiç, *Sadettin Bilgiç Hatıralar*, Boğaziçi Yayınları, Ankara, 2002, s. 61; *Akıs*, Cilt XXII, Sayı 375, 4 Eylül 1962, s. 12, 13. Partiler arası tartışmalar dönemin basınına yansırken CHP'liler kendilerine yönelik eleştirilerin önüne geçmek için AP'nin kapatılmamasının bizzat İnönü'nün ricasıyla sağlandığı iddiasında bulundular. Yuvarlak Masa Toplantıları ile de ilişkilendirilen bu iddia, farklı tartışmaların yaşanmasına sebep oldu. Tercüman gazetesinin 9 Eylül 1961 tarihli sayısında, 1954 yılında Millet Partisi'nin kapatılmasına sessiz kalan İnönü'nün bu tavır değişikliğinin demokrasi anlayışında meydana gelen iyileşmeden değil, seçimlerde DP oylarının parçalanması hesabından kaynaklandığı belirtiliyordu. Diğer bir ifadeyle İnönü, AP'nin kapatılmaması için ricacı olurken partileşmeye olan inancından ziyade birden fazla partinin DP oylarını hedef alıp politika yapmasının yaratacağı bölünmüşlüğü CHP'ye fayda sağlayacağını düşünerek hareket ediyordu; bk. *Tercüman*, 9 Eylül 1961, s. 1.

⁵⁰ *Kadret*, 2 Eylül 1961, s. 1, 5.

edilmesiyle gündem madde sayısı on üç olmuştur. İkinci günkü toplantı sonunda bu maddelerden yedisi kabul edilerek Redaksiyon Komitesine gönderilmiştir.⁵¹ Aynı gün AP temsilcilerince bir teklifte daha bulunularak toplantı sonunda imzalanacak müşterek deklarasyonun basın tarafından yayınlanması gerektiği belirtilmiş ve basın mensupları ile de Yuvarlak Masa Toplantısı yapılması istenilmiştir. AP'nin bu görüşünün MBK tarafından olumlu karşılındığı anlaşılmaktadır.

Genel sekreterler düzeyinde yapılan toplantının üçüncü günü partiler açısından kısmen daha sakin geçti. Sabah saatlerinde Ekrem Acuner'in başkanlığında başlayan toplantı öğleden sonra gündem maddelerinin görüşülmesi ile devam etti. Müzakerelerin tamamlanmasının ardından Yuvarlak Masa Toplantı gündem raporunu hazırlamak üzere Redaksiyon Komitesi üyeleri bir araya geldi. Toplantı, MBK Basın İrtibat Bürosu Başkanlığından yapılan *müzakerelerin tam bir anlayış havası içinde cereyan ettiğine* dair açıklama ile sona erdi. MBK, bir gün önceki toplantılarda partiler arasında çıkan çatışmalardan ve bunun basına yansımalarından hayli rahatsız olmuştu. Öyle ki duyulan bu rahatsızlık açıkça dile getirilmiş, gazete manşetlerine yansıyan haberlerin halk nazarında ümitsizliğe yol açtığına dair bir de açıklama yapılmıştı. Birbirini tamamlayan bu açıklamalar hem siyasi partilere ve basına bir uyarı mahiyeti taşırken hem de tüm güc erkinin MBK'nın elinde Őekillendiđi gerçeği halk nazarında gösterilmeye çalışılmıştır.

MBK'nın parti genel sekreter ve temsilcileri ile görüşmeleri 3 Eylül'de, daha çok zirve toplantısının tarih ve yerinin belirlenmesi, Redaksiyon Komitesi'nin hazırladığı raporun incelenmesi Şeklinde devam etti. Toplantıda en dikkat çeken husus CKMP'lilerin tavrı oldu. Komite tarafından hazırlanan raporu henüz inceleyemediklerini belirten CKMP temsilcileri ek süre istediler, ayrıca partilerinden tam yetki almadan toplantıya katıldıklarını belirtmeleri görüşmelerin uzamasına sebep oldu. Toplantı sonucunda ortak kararla kabul edilen ve diğer temsilcilerin partileri adına imzaladıkları deklarasyon metnine CKMP'liler yetkileri olmadığı gerekçesiyle Őahsen imza attılar. Zirve toplantısında yayınlanacak deklarasyonu da Genel İdare Kurulunun tasvibi Şartı ile kabul ettiler. Partinin bu tavrı basında “*Yuvarlak Masa Toplantılarının tertiplerle gölgelenmek istenildiği, oyunbozanlık yapıldığı, gerek hükümet çevrelerinde gerek diğer siyasi partiler nezdinde büyük bir hayal kırıklığı yarattığı*” Şeklinde yorumlandı.⁵²

CKMP'lilerin ayak sürümek olarak nitelendirilebilecek bu tavırlarında liderleri Bölükbaşı'nın önemli bir etkisi vardı. Bölükbaşı, Yassıda

⁵¹ Aynı yer; Şevket Süreyya Aydemir, *İkinci Adam (1950-1964)*, Cilt III, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2011, s. 516-517.

⁵² *Milliyet*, 5 Eylül 1961, s. 1, 5; *Cumhuriyet*, 5 Eylül 1961, s. 1, 5.

mahkemelerinin henüz karara bağlanmadığı bir sırada yapılan toplantıları, verilecek hükme tesir edeceğini düşünerek başından beri eleştirmişti. Bölükbaşı'nın 5 Eylül'de yapılacak zirve toplantısına katılmaması dikkate alındığında, parti heyetinin onun talimatlarıyla hareket ettiğini düşünmek yanlış olmayacaktır.

Genel sekreterler düzeyinde yapılan toplantıların tamamlanmasının ardından, parti genel başkanları ve temsilcileri ile çeşitli teşekküllere mensup yüz kişilik heyetin takip edeceği zirve toplantısının tarihi 5 Eylül, yerinin ise Çankaya Cumhurbaşkanlığı Köşkü olacağı açıklandı. Redaksiyon Komitesi tarafından hazırlanan metin, Yuvarlak Masa Zirve Toplantısı öncesinde parti idare kurullarında istişare edildi. Gürsel, 5 Eylül'de yapılacak zirve toplantısı için açık bir davet yayınladı:⁵³

“Hürriyet ve demokrasi uğruna uzun yıllardan beri milletçe harcanan gayretlerin ve girilen mücadelenin ulaştığı mutlu sonuçta, demokratik hukuk devletinin bütün müesseseleriyle kurulmakta olduğu bu tarihi günlerde rejimimizin kaderi yönünden hayati önem taşıyan ana davalarda bütün siyasi partilerimizin görüş ve anlayış birliğine varmalarını sağlayacak Yuvarlak Masa Konferansı'nın Alt Kademe çalışmaları sona ermiş bulunmaktadır. Konferansa hâkim olan samimi anlayış havası ve varılan görüş birliği milletçe beslenen ümitlerin en güvenilir teminatını teşkil etmektedir. Konferansa katılacak bu başarılı sonucun elde edilmesine hizmet eden bütün arkadaşlarımı şükranlarımla tebrik ederim.

5 Eylül Salı günü saat 16'da Çankaya'da Cumhurbaşkanlığının Köşkünde yapılacak siyasi partiler Zirve Konferansında aşağıdaki zevatin ve çeşitli kurumların temsilcilerinin hazır bulunmasını rica ederim.”

27 Mayıs Darbesi'ni *ikinci Cumhuriyetin* başlangıcı olarak nitelendiren Gürsel'in daveti, darbe sonrası oluşturulan yeni düzende siyasi partilere sorumluluk yükleyen bir anlayışla kaleme alınmıştı. Bu bağlamda Alt Kademe Toplantısı'nda yansıtılmaya çalışılan *zoraki* görüş birliği mesajı, Zirve Toplantısı ile resmiyet kazanmalı, siyasi partiler imza atacakları deklarasyonla bunu taahhüt etmeliydiler. Çankaya'da Gürsel'in başkanlığında yapılacak zirve toplantısına, siyasi parti genel başkanları, Alt Kademe Toplantısı'na katılan temsilciler ve genel idare kurullarından seçilecek iki kişi olmak üzere toplam yedi kişilik grupla katılacaklardır. Ayrıca MBK, Bakanlar Kurulu ve TM üyeleri, Yargıtay, Danıştay ve Sayıştay ile diğer devlet kurumları, basın, üniversite, barolar ve gençlik adına temsilcilerden oluşan yaklaşık yüz kişilik heyet eşlik edecektir.

Gürsel'in yaratmaya çalıştığı *çok sesli demokrasi* algısı, Yuvarlak Masa Zirve Toplantısı ile taçlanacaktı. Türk Bayrağı ve Atatürk büstünün özenle yerleştirildiği toplantı salonunda, basında pek çok görseline yer verilen *Yuvarlak*

⁵³ *Cumhuriyet*, 5 Eylül 1961, s. 1, 5.

Masa şüphesiz en dikkat çekici unsurdur. Bir gün öncesinde köşkün bahçesinde cilalandığı belirtilen masanın etrafında siyasi parti temsilcilerine AP, CHP, CKMP, MSP ve YTP şeklinde alfabetik sırayla yer verilirken tam karşılarında ise Gürsel oturacaktı.⁵⁴

Ankara Radyosundan canlı yayınlanan ve 5 Eylül'de İstiklal Marşı'nın okunmasıyla başlayan toplantı, Gürsel'in açılış konuşması ile devam etti. Gürsel konuşmasında, "ikinci Cumhuriyetin yaşaması şart" diyordu.⁵⁵ Bunun için de siyasilerin ihtiraslarına gem vurması gerekiyordu. Gürsel, açıkça bir suçlama dili kullanıyordu. Ülkedeki kötü gidişat, hırslarına yenik düşen siyasilerden kaynaklanıyordu. 27 Mayıs Darbesi bu kötü gidişata son vermek için yapılmıştı. Siyasi parti temsilcilerinden de buna bir daha sebep olmamak için söz isteniyordu. Gürsel'in siyaset dili dönemin basınında da karşılığını bulmuştu. Cumhuriyet gazetesi yazarlarından Nadir Nadi, Gürsel'in diline yakın bir anlayışla Yuvarlak Masa Zirve Toplantısı'nı değerlendirdiği *Son Fırsat* başlıklı yazısında, bu toplantıyla siyasi partilerin 27 Mayıs Darbesi'nin ruhuna aykırı hareket etmeyeceklerine dair söz vermelerinin istenildiğini belirtiyordu. Nadi'ye göre, böylece ilk defa siyasiler politikanın bir kör dövüşü olmadığını resmen kabul etmekte, kendilerini birtakım temel ilkelere bağlamaktaydılar.⁵⁶

Gürsel'in konuşmasının ardından parti liderleri de birer konuşma yaptılar. Genel olarak toplantılardan duyulan memnuniyeti dile getiren liderler, ülkede birlik ve beraberlik ruhu ile millî menfaatlerin her şeyin üstünde tutulacağını, bunun için her türlü sorumluluğu alacaklarını belirtmişlerdi. Toplantıya diğer parti liderlerinin aksine Bölükbaşı, rahatsızlığını bahane ederek katılmamıştı.⁵⁷ Toplantının hemen öncesinde İstanbul'a giden Bölükbaşı, kendisi adına tam yetkiyle Başkan Vekili Ahmet Oğuz'u görevlendirmiş ve partisinin temsilini sağlamıştı.

Toplantı sonrasında tarihe *Millî Deklarasyon* olarak geçen ve *Partiler Arası Müsterek Beyanname* adıyla bir açıklama yapılmıştır. CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, AP Genel Başkanı Rağıp Gümüşpala, CKMP Genel Başkanı yerine Başkan Vekili Ahmet Oğuz, YTP Genel Başkanı Ekrem Alican ve MSP Genel Başkanı Enver Adakan tarafından imzalanan beyanname, siyasi partilerin bu deklarasyona imza atma amaçları ile başlamıştır.⁵⁸

⁵⁴ *Akis*, Cilt XII, Sayı 376, 11 Eylül 1961, s. 6.

⁵⁵ TC. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü, 030.01/40.236.19.

⁵⁶ Nadir Nadi, "Son Fırsat", *Cumhuriyet*, 6 Eylül 1961, s. 1, 5.

⁵⁷ *Milliyet*, 4 Eylül 1961, s. 1, 5.

⁵⁸ *Milliyet*, 5 Eylül 1961, s. 1, 5.

“Siyasi hayatımızı verimsiz, zararlı ve hatta tehlikeli çekişmelerden kurtarmak, partiler arası münasebetlerde medeni ve seviyeli bir ortam yaratmak ve 27 Mayıs İhtilalinin asıl gayesini teşkil eden demokratik hukuk devletini fiilen gerçekleştirmek için, vatansever Türk halkının duygularına ve Türk basınının iyi niyetli temennilerine uygun olarak, Millî Birlik Komitesinin teşebbüs ve davetiyle toplanan Yuvarlak Masa Alt Kademe Konferansı’nda Komite üyelerinden müteşekkil Başkanlık Divanıca hazırlanan ve ittifakla kabul edilen gündemin ihtiva ettiği maddeler, partilerimizin genel sekreterleri başkanlığındaki yetkili heyetlerin huzurlarıyla ve anlayış havası içinde müzakere edilmiş ve her konuda tam bir görüş birliği sağlanarak bu müşterek beyannamenin Millî Birlik Komitesi Başkanı ve Devlet Başkanı Sayın Orgeneral Cemal Gürsel’in huzurunda tarafımızdan imzalanmak suretiyle ve bir taahhüt vesikası halinde Büyük Türk Milletine ilanı kararlaştırılmıştır.”

Parti temsilcileri ardından uyacakları esasları belirtmişlerdi. İlk taahhüt, 27 Mayıs Darbesi’nin siyasi maksatlarla, her ne suretle olursa olsun istismarına müsaade edilmeyeceği, bu darbenin yıktığı ve millî vicdanın mahkûm ettiği DP zihniyetini devam ettirmeye yönelik her türlü davranıştan kaçınılması yönündeydi. Nitekim Anayasa referandumu sonuçları darbenin halkın kabulü noktasında soru işaretleri yaratırken DP tabanının da hala güçlü olduğunu göstermişti. Bu bağlamda DP’nin mirasçısı olarak görülen AP ve YTP, MBK’nın yakın takibindeydi. Zaman zaman bu parti mensupları ile ilgili takibat ve kovuşturma yapıldığı gibi Komite, yanlış yolda olduğu düşünülen ve tutumları ülke çıkarlarını zedeleyecek başta AP ve YTP olmak üzere siyasi partilere kapatılmak da dâhil her türlü muamelenin yapılacağı uyarısında bulunmuştu. Buna rağmen MBK’nın dikkatini çeken gelişmeler yaşanmaya devam etmiştir. Yuvarlak Masa Toplantıları’nın yapıldığı tarihlerde YTP milletvekili adayı Aydın Yalçın’ın DP iktidarını övdüğü için tutuklanması, MBK’nın temkinli yaklaşmasının haklılığını ortaya koyar gibiydi. Yassıda yargılamaları devam ediyordu, 27 Mayıs Darbesi’nin meşruluğunu tartışmaya açacak bu gibi gelişmelerin önüne geçilmeliydi. İşte MBK, Yuvarlak Masa Zirve Toplantısı’nda imza attıkları deklarasyon ile söz konusu partilerin 27 Mayıs Darbesi’ni sorgulamasının önüne geçtiği gibi yine DP’nin mirasçısı olarak görülen partilere de gerekli uyarıları yapmış oluyordu.

Partilerin kabul ettiği ikinci husus, Atatürk devrimlerinin korunması ve devrimlerin aleyhindeki her türlü davranışların karşısında olacaklarına dairdi. MBK’ya göre DP liderleri Atatürk ilke ve inkılaplarına ihanet etmişti. 27 Mayıs Darbesi de Atatürk’ün başlattığı devrimlere, onun bıraktığı yerden devam etmek

amacıyla yapılmıştı. Böylece, 27 Mayıs, 19 Mayıs ile özdeşleşmiş, ikinci cumhuriyetin başlangıcı sayılmıştı.⁵⁹

Anayasanın on dokuzuncu maddesi ile din ve vicdan hürriyetine saygı gösterilmesi, her ne suretle olursa olsun dinî duyguların istismar edilmemesi hüküm altına alınmıştı. Bu yasak dışına çıkan veya başkasını bu yolda kışkırtan gerçek ve tüzel kişiler hakkında kanunun gösterdiği hükümlerin uygulanacağı, siyasi partilerin ise Anayasa Mahkemesince temelli kapatılacağı belirtilmişti. Anayasa ile teminat altına alınmış olmasına rağmen MBK, bu konuda partilerden yeniden söz vermesini istemiştir. Bunun yanı sıra partiler, nüfuz veya siyasi başarı sağlamak amacıyla beyan ve davranışlarda bulunmayacaklardı. Böylece MBK, siyasi partilerin seçim sürecinde takip edecekleri propaganda faaliyetlerinin çerçevesini belirlemeyi amaçlamıştı.

Darbeye meşruiyet kazandırmanın bir diğer yolu, DP üyelerinin cezalandırılmasının gerekliliğine duyulan inançtı. Nitekim MBK'ya göre darbe, Atatürk ilke ve devrimlerinden uzaklaşan, demokrasiyi askıya alan, ekonomik istikrarsızlığa sebep olan yani her haliyle suçlu görülen DP yönetimine karşı yapılmıştı. Dolayısıyla suçun ağırlığı verilecek cezalar ölçüsünde değerlendirilebilirdi. Bir ceza verilmeyecekse ortada suçlu da yoktu. O halde darbe neden yapılmıştı? Yassıada yargılamaları hesap sormaktı; darbeyi gerçekleştirenlerin haklılığını ortaya koyacak meşruiyet kaynağıydı, tartışma konusu yapılmamalıydı. Bu sebeple deklarasyonda önemle üzerinde durulan konular arasındaydı. Bununla ilgili belirlenen madde; *“Türk Adaletine inanyoruz. Siyasi Partiler olarak Yüksek Adalet Divanı'nın vereceği hükümlere tesir edebilecek herhangi bir beyanda bulunmayacağız ve hiçbir safhasında bu hükümlerin tartışılmasına veya istismarına meydan vermeyeceğiz”* şeklindeydi. Ancak bu husus, sonrasında bile büyük tartışmalara sebebiyet verecektir. Örneğin Bölükbaşı bu toplantılara, devam eden Yassıada yargılamalarına etki edeceği iddiasıyla katılmamıştı. *“Yassıada mahkemelerinin henüz karara bağlanmadığı bir sırada hükme açıkça tesir edecek ithamnameyi kabul etmeyi hukuk anlayışıyla bağdaştırmadım”* şeklinde bir açıklama yapan Bölükbaşı, bir başka ifadesinde de *“Kansız başlayan ihtilalin kansız bitmesi kanaatimizce memleket için hayırlı olacaktır”* demişti. Yassıada'dan çıkacak kararların adalete uygun olması temennisinde bulunan Bölükbaşı, diğer partiler tarafından imzalanan beyanname metnindeki *Türk Adaletine inanyoruz* ifadesinin, bu mahkemenin vereceği hükmü adeta peşinen tasdik eder bir mahiyette olduğunu düşünmekteydi. Bu durumun MBK'nın seçimlerin dürüst yapılacağı hususundaki teminatını da tehlikeye sokacağını, bugünkü idari mekanizmanın

⁵⁹ 27 Mayıs Darbesi'nin bir şekilde Atatürk'le ve devrimlerle ilişkilendirilmesi, 1962-1980 arası dönemde gerçekleşen askerî darbe ve darbe girişimlerine de örnek teşkil etmiş, Atatürkçülüğün bir darbenin gerekçesi olarak kullanılması alışkanlığının yerleşmesine yol açmıştır; bk. Kılıç, agm., s. 954.

seçimlerde nasıl davranılacağı hakkında peşin bir hüküm veremeyeceğini ifade etmiştir. Bu itirazlar dikkate alınmadığı ve beyanname metninde bir değişiklik yapılmadığı için Yuvarlak Masa Zirve Toplantısı'na katılmadığını belirtmiştir.⁶⁰

Siyasetin konusu olmamakla birlikte siyaseten kullanıldığı düşünülen *Orman Davası*, deklarasyonda yer alan bir diğer başlıktı. Nitekim çok partili hayata geçişle birlikte siyasi rekabetten orman politikaları da nasibini almıştı. Öyle ki 1946 yılında yapılan çok partili hayatın ilk seçimlerinde ormanlar ve ormancılık siyasi propaganda aracına dönüşmüştü. DP'ye göre, ormanları korumak için çıkarılan kanun orman köylülerini çok zor duruma sokmuş ve köylerde ev yapmayı, tamir etmeyi neredeyse imkânsız hale getirmişti. CHP ise Orman Kanunu'nun ülke ormanlarını *zalim baltanın elinden kurtarmak için* çıkarılmış son derece gerekli bir kanun olduğunu, aksi takdirde ülkenin *yarım asır içinde kamilen çıplak ve iskan olunamaz hale* geleceğini, bu sebeple taviz verilmeyeceğini belirtmişti.⁶¹ 1961 Anayasası'nda ormanlarla ilgili birtakım düzenlemeler de yer almıştı: Ormanların korunması, geliştirilmesi ve gözetiminin devletin görevi ve devlet orman işletmeciliğinin esas olduğu hükümleri ile birlikte ormanların korunmasına yönelik bazı esaslara yer verilmişti. Buna rağmen daha önce siyasi rekabet ve propagandaya konu olan orman ve ormancılık politikasının partiler üstü bir niteliğe sahip olması, iç politika aracı yapılmaması ve iktidar değişikliklerinden etkilenmemesi için parti temsilcileri söz verdiler. Orman davasının hiç bir suretle istismar edilmeyeceğini ve Anayasa ihlaline yol açabilecek her türlü zararlı propagandayı reddettiklerini kabul ettiler.

MBK nazarında Yuvarlak Masa Toplantıları, sadece partilerin seçim sürecinde takip edecekleri politikaların belirlenmesinde değil, seçim sonrasında herhangi bir şaibenin oluşmamasına da hizmet etmeliydi.⁶² Bunun için partiler, MBK ve tarafsız idarenin eşit şartlar altında serbest ve dürüst bir şekilde gerçekleştireceği seçimlerin meşruluğu ve hukukiliğini gölgeleyecek, demokratik düzen ve millî huzur aleyhine davranış ve tartışmalardan sakınacaklarını taahhüt etmişlerdir. Partiler aynı düşünce etrafında kamu hizmetlerinde baskı ve müdahalede bulunmayacaklarını, idari mekanizmanın devamlılığı ve tarafsızlığını sağlayacaklarını, aşırı sol, aşırı sağ, totaliter zihniyet, bölgencilik, husumet ve ölçme gibi yıkıcı akımlara karşı koyacaklarını belirtmişlerdir.

Partilerin güdeceği genel siyasetin yanı sıra birbirlerine karşı tavırları da önemliydi. Seçim sürecinde rakip partilerin kıyasıya bir mücadeleye girerek siyaset dilini sertleştirecekleri muhakkaktı. Her ne kadar iktidar-muhalefet

⁶⁰ *Kudret*, 3 Ekim 1961, s. 1.

⁶¹ Murat Burgaç, "1946 Genel Seçimlerinde Propaganda", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt XIII, Sayı 26, 2013, s. 168, 171.

⁶² Tuna, agm., s. 233.

çıkması yoksa da geçmişin tecrübesi söz konusuydu. DP döneminde *Vatan Cephesi* iktidar adına, *Millî Muhalefet Cephesi* muhalefet adına kurulmuş bu politik ihtiras ve hizipleşmenin örneğiydi. Öyle ki Vatan Cephesi, Yassıada yargılamalarına da konu olmuştu. MBK, parti temsilcilerinden ülkeyi yeniden siyasi bir gerilimin içine sokmamak için söz almış; birinin diğerine karşı husumet cephesi teşkilini esas tutan bir görüşle faaliyet göstermesinin millî birliği zedeleyici, millî huzuru bozucu ve millî bekayı tehlikeye düşürücü, demokratik düzenin yerleşmesini zorlaştırıcı neticeler yaratacağı fikri kabul görmüştü.

27 Mayıs Darbesi DP yönetimine karşı yapılmış, ardından da parti bütün teşkilatlarıyla kapatılmıştı. DP'nin Türkiye'nin her yerinde kurduğu örgütlenme ile halkın teveccühünü kazanmakta etkili olduğunu düşünen askerî cunta, yeni dönemde kurulacak olan partilerin halk ile aynı şekilde bağlantı sağlamalarını engellemek için, partilerin ilçe kademesinin altında oluşturdukları *ocak-bucak* örgütlenmesini yasaklamıştı.⁶³ Bu konu deklarasyonda siyasi temsilcileri sınırlayıcı bir diğer unsur olarak yer almış, partilerin ocak ve bucak teşkilatının yeniden ihya edilip edilmemesinin genel seçimler sonunda kurulacak TBMM'nin takdir edeceği bir konu olduğu kabul görmüştür.

Deklarasyonun son maddesi dış politika konusundaydı. DP yönetiminin en fazla eleştirildiği konuların başında takip ettiği dış politika geliyordu. Bu sebeple siyasi partiler, millî bir hüviyet taşıyan dış politika konusunun millî menfaatlere zarar verebilecek mahiyetteki tartışmalara konu edilmeyeceğini belirtmişlerdir.

Deklarasyon,

“Seçim öncesi ve seçim sonrası siyasi gerginliğin memleket menfaatlerini zedeleyici bir mahiyet almaması için siyasi partilerin medeni ve seviyeli ölçüler içinde faaliyet göstermeleri ve karşılıklı münasebetlerini hal’de ve gelecekte iktidarda ve muhalefette demokratik bir anlayışla düzenlemeleri gerektiğine inanıyoruz.

Aziz milletimize hizmetlerini arzeden siyasî teşekküller olarak bu müşterek beyanname muhtevasının partilerimiz ve vatandaşlarımız tarafından benimsenmesi için bütün gücümüzle çalışacağımızı, millî menfaatlerimizin gerektirdiği bu esasların ihlali teşebbüslerine müsamaha göstermeyeceğimizi beyan ve taahhüt ederiz”

sözleriyle son bulmuştur.⁶⁴

MBK, *Millî Deklarasyon* ile partilerin seçim kampanyalarında ordunun beklentilerine uygun davranacakları konusunda taahhüt almış oldu. Bununla yetinmeyen MBK üyeleri, daha önce gündeme geldiği üzere basın mensuplarıyla

⁶³ Abdulvahap Akıncı, “Türkiye’nin Darbe Geleneği: 1960 ve 1971 Müdahaleleri”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt IX, Sayı 1, 2014, s. 64.

⁶⁴ *Milliyet*, 5 Eylül 1961, s. 1, 5.

6 Eylül'de bir Yuvarlak Masa Toplantısı yaptı. Toplantıyla basın mensupları *millî menfaatlere aykırı yayın yapmamayı* taahhüt ettiler.⁶⁵ Böylece MBK, seçim sürecinde hem siyasi partiler hem de basının 27 Mayıs Darbesi'nin meşruiyetine gölge düşürecek her türlü davranıştan kaçınacaklarına dair söz aldı. Buna rağmen ne siyasetin gerginliği bitti ne de basına yansıyan tartışmaları. Nitekim seçimler öncesi tansiyon yükselirken çok geçmeden Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu, Hasan Polatkan için verilen üç idam, müebbet ve çeşitli hapis cezaları ile sonuçlanacak Yassıada kararları 15 Eylül 1961'de açıklandı.⁶⁶ Büyük tartışmalara ve milletin vicdanında derin yaralara sebep olacak kararlar karşısında 27 Mayıs Darbesi'ni destekleyenler bile darbenin kansız bitmesinden yana bir tavır almakta gecikmediler. Oysa bu hem o dönemin konjonktürüne hem de Yuvarlak Masa ruhuna aykırıydı. Yuvarlak Masa'nın daha önce açıklanmayan ve Yassıada kararları sonrasına bırakılan kısmı ise Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan'ın idamının gerçekleştiği 16 Eylül'de açıklandı. İşte bu kısım, idam kararlarının açıklanması ile toplumunun vicdanında oluşan büyük yükü göğüslemekten uzak bir anlayışın göstergesi olacağı gibi siyasi temsilcilerin eleştiri hakkını da ellerinden alacaktı. Zira açıklanan kısım, DP döneminin siyasi anlayışını hedef almış, bir *lanet okuma* olarak siyasetçiler tarafından kabul edilmişti.

DP'nin iktidarı döneminde hukuk ve demokrasi dışı yaptığı eylemler sıralandıktan sonra;

“Türk Milletinin vicdanında yükselen emre uyararak milletin direnme hakkını kullanan Türk Silahlı Kuvvetlerinin, hiç bir zümre veya siyasi teşekkül lehine olmaksızın gerçekleştirmiş bulunduğu 27 Mayıs İhtilalinin siyasi maksatlarla, her ne suretle olursa olsun istismarına müsaade etmeyeceğimizi kesin olarak beyan ve bu ihtilalin yaktığı ve millî vicdanın mahkûm ettiği Demokrat Parti zihniyetini ve onu temsile veya devam ettirmeye teşebbüs mahiyetindeki her türlü davranışı reddederiz”

⁶⁵ *Akıs*, Cilt XXII, Sayı 376, 11 Eylül 1961, s. 5-10; *Cumhuriyet*, 6 Eylül 1961, s. 1, 5; *Cumhuriyet*, 7 Eylül 1961, s. 1, 5.

⁶⁶ 14 Ekim 1960'da başlayan ve yaklaşık on bir ay süren Yassıada yargılamaları, 15 Eylül 1961'de sona ermiştir. Açıklanan kararlar ise büyük yankı uyandırmıştır. Buna göre yargılanan 592 sanıktan 123'ü beraat etmiş, 418 sanığa 6 ay ila 20 yıl arasında değişen hapis cezaları verilmiştir. 31 sanık müebbet hapis ve 15 sanık da idam cezasına çarptırılmıştır. Bu idam kararları MBK'nın onayı ile kesinleşecektir. Mahkeme 15 idam kararından sadece 4'ünü oy birliği ile aldığından MBK bu 4 idamı onaylamıştır. İdam kararı onaylananlardan eski Cumhurbaşkanı Celal Bayar, altmış beş yaşını geçtiğinden MBK tarafından cezası müebbet hapse çevrilmiştir. MBK tarafından onaylanan üç idam kararı doğrultusunda; eski Başbakan Adnan Menderes, Maliye Bakanı Hasan Polatkan ve Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu idam edilmiştir; Yassıada yargılamaları hakkında bilgi için bk. Yüksek Adalet Divanı Kararları, İstanbul-Yassıada (14 Ekim 1960 - 15 Eylül 1961), Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2007; “50. Yıldönümünde 27 Mayıs'ı Hatırla(t)mak”, Türkiye Çalışmaları Grubu, Ankara, 2010.

denilmiştir.⁶⁷

Daha önce de ifade edildiği gibi, Yuvarlak Masa'nın Yassıada kararları sonrasına bırakılan kısmı, Zorlu ve Polatkan'ın idam edildiği gün açıklandı. DP'yi hedef alan kısmın açıklanmasını iki şekilde değerlendirmek mümkündür. İlki, Yuvarlak Masa Toplantıları'nın açıktan Yassıada yargulamalarının tarafsızlığına gölge düşüreceği eleştirilerine karşılık olabilirdi. Ancak Yuvarlak Masa'nın temel anlayışının 27 Mayıs Darbesi'ni sorgulamamak olduğu ve yapılan yargulamaların da darbeye meşruiyet kazandırmanın bir parçası haline getirilmeye çalışıldığı düşünöldüğünde, bu fikir biraz masum kalacaktır. İkincisi, Yassıada kararlarıyla Yuvarlak Masa kararlarının bütünleştirilme çabası şeklinde yorumlanabilir. Nitekim Yuvarlak Masa'nın açıklanan kısmı, idamların toplumun vicdanında yaratacağı derin etki ve darbecilere duyacağı öfkenin artmasına karşı bir destek ya da ortaklığı çağırıştıracaktır. Daha önce millî menfaatlere aykırı yayın yapmamayı taahhüt eden basının çabaları da bu fikri daha geçerli kılmaktadır. Zorlu ve Polatkan'ın idam sehpasında asılmış hallerinin yer aldığı ilk sayfa haberlerinde, partilerin Yuvarlak Masa'nın DP'yi eleştiren ve *gizli kısım* olarak nitelendirilen metnine yer vermeleri, sanki Yassıada kararlarının siyasiler tarafından kabulü gibi bir algı yaratma şeklinde değerlendirilebilir. Dönemin önemli gazetelerinden Milliyet'te, "*partiler arasında imzalananan Andlaşmanın gizli maddesi dün açıklandı. DP iktidarını telin eden liderler, İhtilâlin istismarına müsaade etmeyeceklerini taahhüt ediyor*" denilmiştir.⁶⁸ Dahası, aynı gün Gürsel'in dört parti lideriyle görüştüğünün de altı çizilmiştir.

Polatkan ve Zorlu'nun idamının ardından Menderes de 17 Eylül'de aynı sonla karşılaştı. Yaşanan gelişmeler Türk siyasetine gerekli olan huzur ortamını getirmediği gibi toplum nazarında darbeye ve darbecilere karşı nefret söylemini geliştirdi. Ayrıca Yassıada kararları, vesayet altına alınmak istenen siyasilerin de askerî yönetimle ilgili giderek belirginleşen görüş ayrılığına sebep oldu. Böyle bir ortamda MBK'nın siyasi liderlere ve partilere şüpheli yaklaşımı devam etti. Bu kuşku, 1961 seçimleri öncesinde daha da arttı.

Yassıada kararlarının ardından 24 Eylül itibarıyla partilerin seçim kampanyalarına izin verildi. Bu arada bir grup MBK üyesi, seçim kampanyalarına başlamadan bütün partileri ziyaret ederek, toplantı kararlarına sadık kalınması konusunda hatırlatmalarda bulunup, Millî Antlaşma'nın parti teşkilatlarına duyurulmasını istediler.⁶⁹ Böylece sadece merkezlerde değil taşrada da yaşanabilecek olumsuz davranışların önüne geçmeye çalıştılar. Ancak

⁶⁷ *Yeni İstanbul*, 17 Eylül 1961, s. 1.

⁶⁸ *Milliyet*, 17 Eylül 1961, s. 1.

⁶⁹ *Milliyet*, 9 Eylül 1961, s. 1.

görünen o ki MBK'nın siyaseti dizginlemek adına aldığı tedbirler pek işe yaramadı. Bu tedbirlerden biri olan Yuvarlak Masa Toplantıları, yapılan görüşmeleri ve alınan kararları ile sonrasında da pek çok tartışmaya konu oldu. Partiler, seçim sürecinde toplantı kararlarına uyarak sert söylemlerden kaçınıyorlar da birbirlerini itham etmekten geri durmadılar.

Partilerin bu çıkışları Gürsel ve MBK üyeleri tarafından yakından takip edildi. Daha önce defalarca toplantı kararları hatırlatıldığı gibi özellikle DP'nin mirasçısı olarak görülen partilere yönelik tahkikat ve tutuklama haberleri devam etti. Bu konuda AP'nin daha dikkat çektiğini söylemek mümkündür. AP'nin seçim kampanyalarında kullandığı dil, zaman zaman ağır eleştirilere sebep oldu. Gürsel, basın mensuplarının “*AP mensupları Yuvarlak Masada atmış oldukları imzaya riayet etmeyerek bazı konuşmalar yapmaktadır ne dersiniz?*” sorusunu;

“Evet oluyor bunlar. Bunlar, ne imzasını tanıyan ne memleket menfaatini tanıyan ne de millî vicdanı hesaba katan adamlardır. Bu konuşmalar bir hizmet değil, memleketi fesada vermektir. Tabii savcılar takibata geçiyorlar. Fakat bu dahi olmamalıdır. Konuşan adamlar seviye itibarıyla böyle konuşmaması gereken insanlardır. Bu hareketler teessüfe şayandır ve hakikaten üzülecek şeydir”

şeklinde yanıtladı.⁷⁰

Gürsel'in işaret ettiği siyasi gerginlik, parti liderlerinin birbirlerine sataşmalarıyla artarak devam etti. Öyle ki Yuvarlak Masa Toplantıları, bu ithamların önemli dayanağını oluşturdu. AP Başkanı Gümüşpala'nın CKMP temsilcilerinin Yuvarlak Masa Toplantıları'ndaki tutumlarını eleştirmesi, iki lider arasında bir söz düellosunun yaşanmasına sebep oldu. Seçim yarışı devam ederken, DP oylarına talip olan her iki parti liderinin de bu parti üzerinden siyaset yürütmeleri tartışmaların temel sebebiydi. Nitekim Bölükbaşı, yaptığı konuşmalarında Yuvarlak Masa Toplantısı'na değiniyor, bu toplantıyı Yassıda yargılamalarıyla ilişkilendirerek toplantının her oturumuna katılan Gümüşpala'yı adeta DP'yi sona götüren bir sistem içinde yer almakla suçluyordu. Bu eleştirilere karşılık DP oylarının tamamını almak isteyen Gümüşpala ise bir konuşmasında, “*Bu hususta bazı kimseler partimizi aleyhinde konuşuyorlar. Yuvarlak masada memleketin hayrına olan meseleleri konuştuk. Zabıtlar açıklanacak ve hakikatler ortaya çıkacaktır*” sözleriyle hem oy kaybının hem de konunun CKMP tarafından seçim malzemesi haline getirilmesinin önüne geçmek istiyordu.⁷¹ Benzer tartışmalar liderlerin ötesinde diğer parti temsilcileri arasında da devam etti.

Böylece askerî vesayetın siyaset üzerindeki baskılarının yansımaları olan Yuvarlak Masa Toplantıları siyasete beklenen sessizliği getirmemiştir. Akis

⁷⁰ Kaya, *agt*, s. 71.

⁷¹ *Milliyet*, 26 Eylül 1961, s. 1; Temizgüney, *age.*, s. 240.

dergisi, ön hazırlık toplantılarının daha başlangıcında bu toplantılarla ilgili fazla beklentiye girmemek gerektiğini belirtmiştir. Dergiye göre, CHP dışındaki üç partinin (CKMP, AP ve YTP) DP'yi kendi bayrakları altında yeniden siyasete sokma çabası, Yuvarlak Masa'dan harikalar beklemeyi imkânsız kılmıştır. Dergi;

“Siyasi teşekküllerin canlı varlıklar olduğu, liderin bir işaretiyle harekete geçen robotlar sayılamayacağı bilinen bir hakikattir. Bu bakımdan, en iyi şartlar altında, Yuvarlak Masadan yuvarlak lâflar ihtiva eden bir deklarasyon çıkacak ve gene her şey, eşyanın tabiatı icabı cereyan edecek, istikamet alacaktır”

sözleriyle de toplantıların amacına ulaşamayacağına dikkat çekmiştir.⁷² Şüphesiz 27 Mayıs Darbesi'nin ve Yassıada'dan çıkacak kararların sorgulanmasının istenilmediği bir ortamda DP'nin oylarına talip bu üç partinin varlığı MBK'nın Yuvarlak Masa Toplantıları'nı düzenlemesinde etkili olmuştu. Ancak Akis'in işaret ettiği gibi toplantıların bekleneni vermemesini tek bir sebebe bağlamak mümkün değildi; zira Akis, DP'nin dağınık hali olarak nitelendirdiği ve onun mirasına konmak için çalıştıklarını iddia ettiği üç partinin karşısında bir tek CHP'nin memleket çapında kuvvet, teşkilat ve itibara sahip olduğu gibi yanlı bir anlayışa sahipti.

Yuvarlak Masa darbecilerin, partilerin demokrasi oyunu içinde yer almalarını sağlamak adına düşündükleri bir çareydi. Parti temsilcilerinin bir masanın etrafında toplanarak millete karşı verdikleri sözler onları bağlayacak, hiçbir siyasi temsilci bu sözlerin dışına çıkmayacaktı. Çıkmaları halinde ise millet, *Ya taabbüdü'n?* diye hesap soracaktı.⁷³ Ancak siyasilerin bu zoraki işbirliğini ne kadar süre devam ettireceği ise muammaydı. Her şeyden önce askerî vesayetin siyaset üzerindeki baskısı, darbe sonrası gelişen süreçten zarar görmemek adına siyasileri istişareye itmmişti. Böylece Yuvarlak Masa Toplantıları, siyasi parti temsilcilerinin çok da düşünmeden verdikleri sözlerden öteye gidememiştir. Dönemin önemli isimlerinden Bahri Savcı'nın Yuvarlak Masa Toplantıları'nın hangi şartlarda yapıldığı ve neden başarılı olamadığına dair açıklamaları da bu düşünceleri haklı kılmıştır:⁷⁴

“Karamsar görüşler kararsızlık mihrakı üzerinde toplanan tereddütler, kaynağını şuradan alıyordu: Yuvarlak Masa, ne kadar veciz bir muhteva, ne kadar parlak, edebî formüllere ulaşırsa ulaşınsın, o, fiilen ve hukuken müessir müeyyidelerden, daima yoksun kalacağından bir hukuki müessese olarak kendisini empoze etmekten pek uzaklarda kalacaktır. Zaten, bazı partiler ona, daha şimdiden bir siyasi zorlama ile itilerek girmektedirler. Bu siyasi

⁷² Akis, Cilt XXII, Sayı 373, 21 Ağustos 1961, s. 4, 6.

⁷³ Akis, Cilt XXII, Sayı 374, 28 Ağustos 1961, s. 5.

⁷⁴ Savcı, *age.*, s. 112.

zorlamayı mümkün kılan siyasi şartlar hafifleyince ve hele büsbütün ortadan kalkınca, hiçbir hukukî değeri olmayan bu Yuvarlak Masa, bir kuru edebiyat olarak siyasi münasebetler tarihindeki unutulma rafına konacaktır. Kimsenin onu, oradan indirmek ve müessir kılmak aklına gelmeyecektir. Zaten buna teşebbüs etse de gücü yetmeyecektir.”

Savcı'nın da belirttiği gibi toplantılar askerî vesayetın bir dayatmasıdır. Siyasi şartlar değiştiğinde partilerin nazarında bağlayıcı bir değeri kalmayacaktır. Ayrıca Yuvarlak Masa Toplantıları, hukuki bağlayıcı yetkisi olan bir organ tarafından ve usulüne uygun şekilde yapılmamıştır. Bu durum toplantıların fiili bağlayıcı güce sahip olmadığını da göstermektedir. Çünkü ortada tek bir güç vardır: MBK. Onun da, siyasi gücü giderek zayıflamıştır. Yassıada kararlarının açıklanmasının ardından yeni tartışmalar doğmuştur.

Sonuç

27 Mayıs Darbesi gerçekleştiğinde başta basın olmak üzere siyaset, yargı ve üniversite çevrelerinde açıktan destek görmüştü. Ayrıca bu unsurlar, MBK'nın 27 Mayıs Darbesi'nin sorgulanmaması için aldığı önlemler doğrultusunda, süreçten zarar görebilecekleri korkusuyla askerî kanatla ters düşmemeye özen göstermişlerdi. Bu sebeple ordunun, özellikle siyaset üzerindeki etkisi uzun süre devam etmiş, bürokrasiyi iktidara ortak kılacak vesayetçi bir sistemin inşası sağlanmıştır. Bu sistemin kontrol mekanizmasının en önemli parçasını ise şüphesiz siyasi partiler oluşturmuştur. Üstelik darbe sonrasında DP'nin devamı niteliğinde sayılabilecek partiler kurulmuştur. Askerî cunta, *ihtilalin yıkıldığı ve millî vicdanın mahkûm ettiği Demokrat Parti zihniyetini ve onu temsile veya devam ettirmeye teşebbüs edecek* siyasal partilerin varlığından rahatsız olmuştur. Bu sebeple MBK, seçimlerden önce DP'nin devamı niteliğindeki hiçbir partiye hoş bakmayacağını açıklamıştır.

Siyaset üzerinde kontrol ve askerî vesayetın devamını sağlamak temel amaçtı. Darbe sonrası meşruiyet tartışmalarının önüne geçmek, siyasi partilerin seçim kampanyalarını sınırlandırmak ve Yassıada kararlarının toplumda bir infiale sebep olmasını önlemek için bir takım tedbirler alınması gerekiyordu. Siyaseti dizginlemek adına MBK'nın, parti temsilci ve liderleri ile yaptığı bir dizi görüşmenin ardından 5 Eylül 1961'de Cemal Gürsel'in katıldığı zirve toplantısında imzalanan *Millî Antlaşma* ile son bulan Yuvarlak Masa Toplantıları, oluşan bu tahakkümün bir yansıması şeklinde değerlendirilebilir. İstişare görüntüsündeki bu toplantıların ne askerî vesayetın ne de siyasi partilerin beklentilerini karşıladığını düşünmek pek mümkün olacaktır.

Yuvarlak Masa Toplantıları'nın ardından Gürsel ve MBK temsilcilerinin siyasi partilerle temaslarının, toplantılarının ve ziyaretlerinin devam ettiği dikkate alındığında beklentilerinin yerini bulmadığı açıktır. Bu sebeple siyasi partilere aba altından sopa gösteren Gürsel ve MBK temsilcilerinin siyasete karşı dili

giderek sertleşmiş, “Yuvarlak Masa’da alınan kararlara uymayan partilerin kapatılabileceği” tehditleri, “21 Ekim Protokolü” ile farklı bir noktaya taşınmıştır. 15 Ekim 1961 seçim sonuçlarının ülkeyi 27 Mayıs öncesinin karışık siyasi ortamına döndüreceği iddiasında bulunan SKB içindeki bir grup general ve albayın, siyasi partilerin kapatılması ve MBK’nın feshedilmesi, aksi takdirde Meclisin açılma tarihi olan 25 Ekim’e kadar iktidara müdahalede bulunacaklarına dair imzaladıkları 21 Ekim Protokolü, yeniden bir ihtilal havası esmesine sebep olmuştur. Genelkurmay Başkanı Sunay’ın, Gürsel’in cumhurbaşkanı, İnönü’nün de başbakan olmasıyla sorunların çözüleceğine duyduğu inanç, siyasi partileri bu defa da SKB’nin isteklerini kabul etmek üzere -yine istişare görüntüsündeki- “Çankaya Protokolü”nde bir araya getirmiştir. Böylece hem seçimler öncesi hem sonrası askerî vesayet devam etmiş, siyaset yeniden kısır bir döngü içine girmiştir.

Siyasi parti temsilcileri açısından bakıldığında ise darbeyi desteklemekle birlikte Yassıada yargılamalarına ve verilecek cezalara etki edeceği hususundaki tereddütlerine rağmen zarar görme endişesiyle toplantılara katılmışlardır. Ancak 27 Mayıs Darbesi’nden sonra darbeyi meşrulaştırmak için girişilen faaliyetler zamanla birçok siyasetçiyi rahatsız etmiştir. Özellikle *kansız başlayan ihtilalin kansız bitmesini isteyenler* için toplantılar, Yassıada kararları sonrası ayrı bir tartışma konusu olmuştur.

Siyasi partilerin denetim altına alınmasını amaçlayan Yuvarlak Masa Toplantıları, hukuka aykırı bulunduğu için eleştirilere maruz kalmıştır. Seçim arifesinde parti temsilcileri çok da düşünmeden verdikleri sözleri yerine getirememiş, bu durum siyaset üzerindeki baskıların artmasına sebep olmuştur. Üstelik bu toplantılar seçim propagandalarına da konu edilmiş, DP oylarına talip olan partilerin birbirlerini suçlamak için kullandıkları bir araç haline gelmiştir. Yassıada kararları sonrası başlayan seçim çalışmalarında, kendileri için oy devşirmek isteyen partilerin en büyük silahı olmuştur. Örneğin CKMP, parti mitinglerinde daha çok Yuvarlak Masa Toplantısı, Yassıada yargılamaları ve diğer partilerin eleştirilmesi noktasında söylem geliştirmiş, Bölükbaşı ve Gümüşpala arasında yaşanan söz düellosu zamanla büyüdüğü gibi CHP de eleştirilere dâhil olmuştur. Özellikle Gürsel ve MBK tarafından toplantı kararlarının hatırlatılması ise zaman zaman söz konusu partilerin Yuvarlak Masa’ya atıfta bulunmalarına sebep olmuştur. Gümüşpala, seçimler öncesi partisi adına gelen tutuklama, takibat haberleri ve eleştiriler üzerine AP’nin 27 Mayıs ruhundan ayrılmadığını ve Yuvarlak Masa kararlarına riayet ettiğini açıklama gereği duymuştur. CHP Genel Sekreteri Aksal ise Yuvarlak Masa taahhütlerine sadık kalınacağını açıklamıştır.

Yuvarlak Masa Toplantıları aynı zamanda askerî vesayet tarafından siyasete dayatılan bir şaibenin de oluşmasına zemin hazırlamıştır. Bölükbaşı’nın

protokolde yer almadığını ve parti temsilcilerinin de bir nevi adabımuâşeret olarak imza attıklarını belirten CKMP'liler Yuvarlak Masa'yı etkin bir seçim malzemesi haline getirmişlerdi. Yuvarlak Masa Toplantıları'nın, Yassıada kararları sonrasına bırakılan kısmının açıklanması sanki açıklanmayan gizli hususlar varmış gibi bir algının doğmasına sebep olmuştur. DP seçmenlerini CKMP'ye çekme konusunda iyi bir fırsat olarak değerlendirilen toplantı kararlarının parti tarafından sıklıkla dillendirilmesi aynı oylara talip olan AP'yi rahatsız etmiştir. Bu bağlamda AP'liler toplantı zabıtlarının açıklanmasını isterken Gümüşpala da Yuvarlak Masa'da ülkenin geleceği için görüşmeler yaptıklarını, zabıtların açıklanmasıyla gerçeklerin ortaya çıkacağını belirtmiştir. DP oylarının diğer mirasçısı YTP'nin lideri Alican ise Yuvarlak Masa için şüphe uyandıran hareketleri alçaklık olarak nitelendirmiştir.

Yuvarlak Masa Toplantıları seçimler öncesi partilerin karşılıklı suçlama ve savunmalarına konu olurken parti içi hizipleşmelerin de önünü açmıştır. Nitekim darbe sonrası kurulan partilerin oy çekmek için eski Demokratların yakınlarına yer vermesi, DP'yi sona götüren Yassıada kararları ile ilişkilendirilen Yuvarlak Masa Toplantıları'na getirilen eleştirileri alevlendirmiştir. Parti lider ve temsilcilerinin deklarasyona attığı imzalar zafiyet olarak değerlendirilmiştir. Yükselen eleştiriler partilerden ihraçlara kadar varmıştır.

Sonuç olarak MBK'nın seçimler öncesi siyasete yön vermek için yaptığı Yuvarlak Masa Toplantıları, siyasete huzur getirmemiştir. Alınan kararlar ise uygulamada imkânsız kalmış, askerî vesayetin artarak devam etmesine sebep olmuştur. Bununla birlikte siyasi partiler ve ardından basın mensuplarıyla yapılan Yuvarlak Masa Toplantıları; aynı tarihlerde Türk Veteriner Hekimliği tarafından Cemal Gürsel'e çekilen telgrafta, siyaset dışı konuların görüşüleceği ve meslek teşekküllerinin katılacağı bir yuvarlak masa toplantısının talep edilmesi isteği ile sorunların çözümünde devlet yönetimiyle temasa geçmek için kullanılan bir kavram haline gelmiştir.

Kaynaklar

Arşiv Kaynakları

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), Ankara.

Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü 030.01/40.236.19.

Kitaplar, Makaleler ve Tezler

(2007) *Yüksek Adalet Divanı Kararları İstanbul-Yassıada (14 Ekim 1960 - 15 Eylül 1961)*, Kabcacı Yayınevi, İstanbul.

(2010) *50. Yıldönümünde 27 Mayıs'ı Hatırla(t)mak*, Türkiye Çalışmaları Grubu, Ankara.

(2012) *Türkiye Büyük Millet Meclisi Meclis Araştırması Komisyonu Raporu*, Ankara.

- (2020) *Babtiyar Yalta, Bir Darbeci Subayın Hatıraları* (Yay. Haz. Erhan ıfci), Kronik Kitap, İstanbul.
- AKINCI Abdulvahap (2014) Türkiye'nin Darbe Geleneği: 1960 ve 1971 MÜdahaleleri, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt IX, Sayı 1, s. 55-72.
- AYDEMİR Şevket Süreyya (2011) *İkinci Adam (1950-1964)*, Cilt III, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- BİLGİÇ Sadettin (2002) *Sadettin Bilgiç Hatıraları*, Boğaziçi Yayınları, Ankara.
- BÖRKLÜOĞLU Levent (2017) 27 Mayıs Askeri Darbesi Sonrasında Ordu İçinde İktidar Mücadelesi: Milli Birlik Komitesi ve Silahlı Kuvvetler Birliği, *Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt I, Sayı 2, s. 13-28.
- BURGAÇ Murat (2013) 1946 Genel Seçimlerinde Propaganda, *ağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt XIII, Sayı 26, s. 163-184.
- İZRE Ümit (1993) *AP-Ordu İlişkileri, Bir İkilemin Anatomisi*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- ÇAVUŞOĞLU Hüseyin (2009) Merkez Sağda 27 Mayıs ve 12 Eylül Sonrası Partileşme, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt XII, Sayı 22, s. 165-178.
- ÇELİKOĞLU Adnan (2021) *Bir Darbeci Subayın Anıları, 27 Mayıs Öncesi ve Sonrası*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- DURMUŞ Merve, KIRPIK Cevdet, Ondörtlerin Tasfiyesinde Cemal Madanoğlu'nun Rolü, *ağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt XXI, Sayı 42, 2021, s. 361-396.
- GÜLEN Nejat (2005) *Anılarımda 27 Mayıs ve Yassıada*, Kastaş Yayınevi İstanbul.
- İLYAS Ahmet (2016) 27 Mayıs Askeri Darbesi'nin Sancıları ve Orduda Tasfiyeler 1960-1964, *Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, Cilt XI, Sayı 22, s. 163-178.
- KAYA Halit (2014) *Adalet Partisi ve Ragıp Gümüşpala (1961-1965)*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- KILIÇ Aziz (2020) 27 Mayıs 1960 Darbesine Meşruiyet Kazandırma abaları, *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Cilt X, Sayı 3, s. 954-967.
- KOÇAK Cemil (2010) *27 Mayıs Bakanlar Kurulu Tutanakları*, Cilt I, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- SAVCI Bahri (1961) Aktüel Olaylar: Yuvarlak Masa, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt XVI, Sayı 3, s. 107-130.

- SEYHAN Dündar (1966) *Gölgedeki Adam*, Nurettin Uycan Matbaası, İstanbul.
- TEMİZGÜNEY Firdes (2019) *Üç Devirde Bir Muhalif Fuat Arna*, Hitabevi Yayınları, Ankara.
- TUNA Işıl (2020) 27 Mayıs'ın Gölgesinde Demokrasiye Dönüş: 15 Ekim 1961 Genel Seçimleri, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt XX, Sayı 40, s. 227-251.
- YILDIRIM Yılmaz (2021) *Milli Birlik Komitesi ve Siyasi Partiler Yuvarlak Masa Toplantısı Zabıtları*, Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- YILDIZ Ahmet (2001) *İhtilalin İçinden, Anılar, Değerlendirmeler*, Alan Yayıncılık, İstanbul.

Sürelî Yayınlar

Akis

Akşam

Cumhuriyet

Forum

Kudret

Milliyet

T.C. Cumhurbaşkanlığı Resmî Gazete

Tercüman

Yeni İstanbul

GÜRESİN Ecvet (1961) Ankara Notları, *Cumhuriyet*, 23 Ağustos, s. 1, 5.

NADİ Nadir (1961) Son Fırsat, *Cumhuriyet*, 6 Eylül, s. 1, 5.